

**מכון
דוד**
למדיניות ביטחון

הביטחוניסטים

תפיסת ביטחון לאומי לישראל

פברואר 2026

תפיסת ביטחון לאומי לישראל

הביטחוניסטים

תפיסת ביטחון לאומי לישראל

פורסם: פברואר 2026 | אדר ה'תשפ"ו

הנחיה: תא"ל במיל' אמיר אביבי

כתיבה ועריכה: עמרי גושן, אל"מ (במיל') ד"ר רונן איציק

ייעוץ והגהה: אור יששכר

לאורך תהליך הכתיבה היה לנו הכבוד להתייעץ בנסיונם ובהשקפתם של שורה ארוכה מעמיתינו בתנועת הביטחוניסטים ובמכון דוד למדיניות ביטחון, ביניהם: אלוף במיל' גרשון הכהן, תא"ל במיל' אורן סולומון, תא"ל במיל' דני ון בירן, ד"ר רות קבסה אברמזון

כל הזכויות שמורות © 2026 עמותת הביטחוניסטים ע.ר. 580697472

אודות מכון דוד למדיניות ביטחון

מכון דוד למדיניות ביטחון הוא מכון מחקר עצמאי, א-פוליטי וללא מטרת רווח, המוקדש למחקר ולחינוך בתחומי ביטחון, הגנה ומדיניות חוץ. המכון מתמקד באינטרסים הביטחוניים הלאומיים של ישראל, בגיאוגרפיה-אסטרטגיה של המזרח התיכון, באנטישמיות ובדה-לגיטימציה, וביחסי הגומלין בין האזור לבין ארצות הברית, אירופה והמערב בכללו.

פעילותנו נועדה לספק בהירות עבור מקבלי ההחלטות והציבור הרחב, מתוך שליחות ברורה: להבטיח את ביטחונה של ישראל ושל העם היהודי לדורות. אנו מפקים דו"חות בלעדיים, ניתוח התפתחויות בזמן-אמת, מחקרים חדשניים ומעמיקים, פרסומים אקדמיים והמלצות מדיניות יישומיות. מרכז הנתונים של המכון מספק תובנות ונתונים ייחודיים בזמן-אמת, המחזקים את יכולתנו להציג סקירות מבוססות-נתונים.

חלק מרכזי במשימתנו הוא הכשרה וטיפול של דור החוקרים, ההוגים והעוסקים הבא, במטרה להרחיב את נוכחות ערכי הליבה שלנו.

ייחודו של המכון בכך שהינו בית לצוות היברידי רב-תחומי של מומחי ביטחון, אנשי אקדמיה, אנשי מקצוע, קולות ציבוריים וחוקרים צעירים, בתור מרכז דינמי של מומחיות ומחשבה אסטרטגית.

המכון שייך לקבוצת הביטחוניסטים, עמותה א-פוליטית שנוסדה בשנת 2020 כבית לבכירים לשעבר ובמילואים בצה"ל ובכלל מערכת הביטחון ומונה כעת יותר מ-50,000 חברים, במטרה לקדם את צרכי הביטחון של ישראל כבסיס לקיומה לנצח בתור מדינה יהודית ודמוקרטית.

אתר הביטחוניסטים: idsf.org.il

אתר מכון דוד: davidinstitute.org

חפשו אותנו ברשתות החברתיות: [@habithonistim](https://www.instagram.com/habithonistim)

תוכן

6	תקציר מנהלים: מדוע דרושה תפיסת ביטחון לאומי?
15	הקדמה - אמיר אביבי
17	הקדמה - אור יששכר
19	מבוא ועקרונות ליבה: מתפיסתו של בן-גוריון ועד אתגרי הביטחון של ימינו
19	התפיסה הבן-גוריוניסטית וערעור הפרדיגמה
19	הרתעה - למנוע את המלחמה הבאה
20	התרעה - צימצום יתרון ההפתעה
20	הכרעה - לסיים את המלחמה מהר
21	התגוננות ורציפות תפקודית
21	עיקרון נוסף: מניעה
21	התפיסה היא השילוב בין המרכיבים
22	רלוונטיות התפיסה במציאות משתנה
22	שבירת פרדיגמה או אי מימוש תפיסת הביטחון ("אינדוקציה של הביטחון הלאומי")
23	הכרעה וניצחון כמצפן לבניין כוח והפעלתו
24	צבא העם ומערכי הגיוס השונים
26	מרכיבים ייחודיים: חמשת העוצמות
26	העוצמה התרבותית-זהותית
26	העוצמה החברתית
26	העוצמה הצבאית-ביטחונית
26	העוצמה הכלכלית והטכנולוגית
29	עוצמה מדינית
32	ארבע המערכות המחייבות חידוד התפיסה
32	המערכה על הזהות והאתוס
32	המערכה על הריבונות - ביטחון מהפנים החוצה
32	המערכה על ההגמוניה במזרח התיכון
33	המערכה מול הדו-לגיטימציה והאנטישמיות
33	אינטגרציית ארבע המערכות לתפיסת ביטחון לאומי

34	תפיסת ביטחון מעודכנת - הממד החזונית-רעיוני
34	יסודות התפיסה: ביטחון כפרויקט לאומי רב-ממדי
34	המרכיב התרבותי-זהותי
35	בין 'לאומי' ל'ביטחון לאומי'
36	חוסן חברתי כמכפיל כוח ביטחוני
36	תפיסה צבאית-אסטרטגית מחודשת: הכרעה, פריסה וריבונות
37	עצמאות כלכלית-אנרגטית וחדשנות כבסיס לעוצמה
37	ביטחון מדיני ותודעתי בזירה הבינלאומית
37	סנכרון בין שלושת הרבדים: דוקטרינה, אסטרטגיה וצבא
37	תפיסת הביטחון כבסיס לדורות קדימה
38	מאפיינים ייחודיים ומרכיבי ליבה: הבטחת ביטחון ישראל לדורות
38	מענה ייחודי לאתגר הגיאוגרפי-ביטחוני
38	ריבונות בין הירדן לים ועומק טריטוריאלי במרכז הארץ
38	הצפון: הגולן, אצבע הגליל וחיץ בלבנון ובסוריה
38	אתוס לאומי המושרש במערכת החינוך: הרוח כ"דלק מניע"
42	המימדים
42	יבשה: היערכות לאורך הגבולות ועתודות להידרדרות אזונית
42	ים: ישראל כ"מדינת אי"
42	אוויר: עליונות אווירית ויכולת סיכול אסטרטגי מיידי
42	חופש פעולה במרחב החלל
43	ההתיישבות כנדבך מרכזי
44	לסיכום העוצמה הצבאית
46	ביטחון פנים ומשילות
47	עידוד העליה כמנוף תמידי לרוב יהודי מוצק לדורות
48	המימד הדמוגרפי: רוב יהודי מוצק וההתיישבות בכל הארץ כמכפיל כוח ביטחוני

תקציר מנהלים: מדוע דרושה תפיסת ביטחון לאומי?

בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל – זוהי תמצית הציונות, כפי שביטאו אותה אבותיה המייסדים, מבנימין זאב הרצל ועד דוד בן גוריון. הוסיפה וחיידדה מגילת העצמאות, "לאחר שהגלה העם מארצו בְּכַח הַזְרוּעַ שְׁמַר לָהּ אַמוּנֵים בְּכָל אַרְצוֹת פְּזוּרֵיו, וְלֹא חָדַל מִתְפַּלֵּה וּמִתְקַוֶּה לְשׁוּב לְאַרְצוֹ וּלְחַדֵּשׁ בְּתוֹכָהּ אֶת חֲרוּתוֹ הַמְדִינִית." בראשית הצירים, תפקידה של מדינת ישראל הוא לממש את חזון הציונות, ולהניח מצפן ברור שתכליתו לוודא כי העם היהודי, שגורש מספר פעמים מארצו וסבל מרדיפות בעולם כולו, לא יגורש ממנה שוב.

במסמך "הערכה אסטרטגית לישראל" משנת 2022, שנכתב שנה וחצי לפני טבח ה-7 באוקטובר, הניחה תנועת הביטחוניסטים מיפוי אסטרטגי של המערכות המאיימות על ביטחון ישראל ושל ההזדמנויות להעצים את החזון הציוני לגבהים חדשים. מסמך תפיסת ביטחון לאומי זה של התנועה בהובלת מכון דוד למדיניות ביטחון מניח את עקרונות הליבה שמטרתם פשוטה: הבטחת ביטחון ישראל לדורות.

מדינת ישראל מעולם לא אימצה תפיסת ביטחון לאומי רשמית, זאת למרות מספר נסיונות ממסדיים וכן מספר יוזמות פרטיות לפרסם תפיסה כזו. במקומה, השאירו כתבי בן גוריון מורה נבוכים להבנת עמודי התווך של הציונות ועקרונות צבאיים, ביטחוניים, לאומיים ורוחניים מייסדים למימוש ייעוד העל של המדינה. בחלוף השנים, שחיקה בהקפדה על עקרונות אלה הובילה לבלבול מערכתי בסדר העדיפויות הלאומי, בתפקוד צה"ל ב-7 באוקטובר ובתהליך שהוביל אליו, במערכת החינוך ובשורה של תחומי ליבה קריטיים. עקרונות ציוניים מהותיים הושמטו עם השנים מתפיסת הביטחון (הלא-רשמית), ומעלים את הצורך למסמך שלם שמציג את התמונה המלאה, כולל לקחים ממלחמת התקומה.

מסמך זה קובע את תפיסת הביטחון הלאומי שתפקידה הבטחת ביטחון ישראל לדורות, בתקווה שזו תאומץ באופן רשמי על ידי מדינת ישראל, על פי הקווים הבאים:

1. **יעד העל של מדינת ישראל:** מימוש החזון הציוני לבית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, על פי חזון הנביאים ואבות הציונות. זאת, תוך הגנה על תושביה, גבולותיה וריבונותה, שמירה על קיומה ושגשוגה כמדינה יהודית ודמוקרטית, והבטחת ביטחונה הלאומי וביטחון העם היהודי לדורות.

2. המאפיינים הייחודיים של ישראל

- מדינת הלאום של העם היהודי, שמיועדת הן להגן עליו מפני רדיפות והן לממש את ייעודו הלאומי במולדתו ההיסטורית;
- מיעוט לא-יהודי שזכויותיו נשמרות, שכולל אוכלוסייה ערבית משמעותית שבחלקה משתלבת ובחלקה בעלת סממנים לאומניים פלסטיניים לעומתיים, לצד העדה הדרוזית שקשרה את גורלה בגורל העם היהודי;
- ההיבט הדמוגרפי: אוכלוסייה פלסטינית ניכרת בשטח שבין הים לירדן, שהסכסוך עימה מעצב במידה רבה את אסטרטגיית הביטחון, ההיערכות הצבאית וכן את תדמיתה של ישראל בעולם;
- קיבוץ גלויות: קהילה משמעותית בתפוצות בדמות יהדות העולם, שנמצאת תחת איום מתמשך. אם ההיבט הדמוגרפי הוא האיום הגדול – קיבוץ הגלויות וקידום העלייה הוא ההזדמנות הגדולה, כולל יישוב כלל רחבי הארץ – ביהודה ושומרון, בנגב, בגליל ובמקומות נוספים;
- אוכלוסייה יהודית קטנה בלב איזור מוסלמי עוין ברובו; מדינה קטנה – מהקטנות בעולם – המוקפת במדינות עוינות, מדינות אויב ושחקנים תת-מדינתיים ג'יהאדיסטים;
- צבא המתבסס בעיקרו על מערך המילואים, המהווה 70% מהעוצמה הצבאית;
- המרכיב הגיאוגרפי והטופוגרפי: לישראל "מותניים צרים" (רוחב של 70 ק"מ בממוצע בין הים לנהר,

ומגיע עד 15 ק"מ בלבד בין הים לקו ירוק בנקודה הצרה ביותר), ונעדרת עומק אסטרטגי – היתרון היחסי הבולט של כמעט כלל שכנותיה. כנגזרת ישירה מכך, ישראל מחויבת לכוננות מתמדת, לשמירה על גבולות בטוחים, והן לאיזורי חיץ שתפקידם לספק זמן התרעה מירבי למתקפה. ועדיין, יישובים נמצאים בדרך כלל על קו התפר עצמו, מה שמגביל את מרחב החיץ בין האוכלוסיה האזרחית לקו המגע בשטח האויב. מבחינת מתאר השטח, ישראל מחויבת לשלוט על איזורים בעלי יתרון טופוגרפי מובהק, כמו רכסי ההרים ביהודה ושומרון וברמת הגולן כולל כתר החרמון, והן לשמר את בקעת הירדן כחיץ המזרחי בין ישראל לבין האיזור. אין יכולת קיום והגנה על הארץ ללא קיום ריבוני וביטחוני משמעותי בהרי יהודה ושומרון ובבקעת הירדן.

■ **ירושלים:** בירתה הנצחית של ישראל, ערש הדת, הרוחניות והתרבות היהודית, ומקודשת לשלוש הדתות המונותאיסטיות – יהדות, נצרות ואיסלאם. מיקומה הגיאואסטרטגי של ישראל בצומת שלוש היבשות נושא משמעות היסטורית ומדינית ייחודית שמשכה לאורך ההיסטוריה כובשים ואימפריות, וגם מעניקה לישראל מעמד ייחודי שמעצב את מערכת היחסים שלה עם הקהילה הבינלאומית.

3. אתגרים ואיומים

כפי שאבחנו בהערכה האסטרטגית משנת 2022, ישראל מתמודדת מול ארבע מערכות יסוד שאינן עומדות כארבע חזיתות נפרדות, אלא האינטרגציה ביניהן מאגדת חלקי פאזל של תפיסה אחת: ביטחון לאומי נשען על זהות ואמון פנימיים, על ריבונות ומשילות אפקטיבית בכלל ארץ ישראל, על לגיטימציה בינלאומית ועל התמודדות עם אתגרי האיזור. יש לגבש אסטרטגיה לאומית כוללת, שבה כלל המערכות מוגדרות לא כ"נספחים רכים" אלא כיעדים אסטרטגיים ראשונים במעלה, שעליהם יקום או ייפול ביטחונה של מדינת ישראל במאה ה-21.

■ **המערכה על ההגמוניה האזורית:** מאז ירידת קרנם של צבאות ערב, הציר השיעי בהובלת איראן היווה איום הייחוס המרכזי מול ישראל. ישראל לא יכולה להתיר לאיראן לפתח נשק גרעיני, ולצבור מסה של טילים בליסטיים המאיימים על העורף. שלוחיה של איראן – שחקנים תת-מדינתיים בראשם חמאס וחזבאללה, לצד החות'ים ואחרים – מציבים מציאות של צבאות טרור וכוחות קומנדו על גבולותיה, לצד איום רקטות, כטב"מים וטילים במעגלים רחבים על העורף הישראלי, על פי אסטרטגיית "טבעת האש" האיראנית. ייתכן כי וואקום מדיני יסלול את הדרך להתעצמות ציר סוני ובכללו טורקיה, קטאר ושלוחות של האחים המוסלמים, ואפשרות של מציאות אחרת בסוריה, מה שמחייב בניין כח צה"ל בראי יכולת הכרעה של לפחות שני צבאות סדירים בשתי זירות שונות במקביל והיערכות למציאות איזורית שונה.

■ **המערכה על הריבונות במרחב הארץ-ישראלי בין הים לנהר:** ביטחון לאומי נבנה מהפנים החוצה. ישנו מאבק מתמשך על השלטת המשילות הישראלית וניסיונות להבעיר את השטח דרך מגמות של פלסטיניזציה ולאומנות בקרב החברה הערבית ובניין כח בקרב ארגוני הטרור הפלסטינים – בתור מערכה אחת. יש מערכה כנגד הציונות בכל המרחב הארץ-ישראלי – אותו סכסוך ישראלי-ערבי בן 120 שנה שלבש עם השנים תצורות שונות נוכח ההתפתחויות וההסכמים, אך מדובר במערכה עם אותם הגיונות של פרוטקשן, טרור, פשע מאורגן, אגירת נשק ובנייה בכל המרחב.

■ מול הפלסטינים, יש להוביל מהלכים צבאיים ומדיניים שישפרו את המצב לטובת ישראל, כולל מציאת חלופות לרשות הפלסטינית תומכת הטרור ולרעיון המדינה הפלסטינית.

■ ברחבי שטח ישראל, יש להחיל משילות אפקטיבית – מאבק בפשיעה בחברה הערבית, בבנייה הבלתי חוקית שמאיימת לאחד רצף של "מדינה מלמטה למעלה" ברחבי כלל השטח, בנשק הבלתי חוקי שמוברח מהגבולות ונצבר בקרב גורמי פשיעה, קעקוע הביטחון האישי של יהודים בכל מקום כולל במרחב הכפרי ובערים המעורבות, ומשילות במרחב האזרחי – משפט, אכיפה, גביית מסים, הנכחה של מוסדות המדינה ורשויות אכיפת החוק. ישראל לא מגדירה את המצב בתור מערכה אלא

- כבעיה אכיפתית, ויש לשנות מן היסוד את ההמשגה של מציאות זו.
- המערכה על הדה-לגיטימציה והאנטישמיות: חזונה של מדינת ישראל היא להיות קיבוץ גלויות לכלל יהודי העולם, שישבו למולדתם ההיסטורית וגם יגנו על עצמם מפני נסיונות רדיפה בעולם. המערכה על הנרטיב והתודעה הביאה לגל אנטי-ישראלי ואנטישמי מרחובות המערב ועד מוסדות האו"ם שגם גובה מחירים מדיניים, מה שמחייב פעולה פרו-אקטיבית מול דעת הקהל העולמית. מערכה זו כרוכה בקשר הדוק למאבק על העלייה. ההידרדרות באנטישמיות מחייבת את העצמת הקשר עם יהדות התפוצות, מעורבות בהגנה על הקהילות ועידוד עלייה מסיבית לישראל.
- המערכה על הרוח, הזהות וצדקת הדרך: ביטחון לאומי הוא קודם כל ולפני הכל אתוס לאומי. יש להגביר את צדקת הדרך בקרב העם ובפרט הדור הצעיר, להעצים את הנחלת ערכי הציונות והיהדות במערכת החינוך, בצה"ל ובמוסדות המדינה, ואת הבנת הרצף הזהותי והלאומי של העם היהודי מימי התנ"ך, דרך השיבה לציון ועד הקמת המדינה וימינו אנו. על מערכות המדינה לשקף סדר עדיפויות לאומי זה.

4. הזדמנויות

- עלייה: גל האנטישמיות העולמי מביא עמו גם התעוררות במודעות הזהותית היהודית ובמחויבות לעלות לישראל. על ישראל לנצל באופן יזום ומתמשך הזדמנויות להעצמת העלייה מכל קהילות ישראל, בדגש על אלה המצויות תחת איום או משבר זהות. היבט משלים לכך הוא הפרישה ההתיישבותית של העולים באיזורי האינטרס האסטרטגי – מעבר לאיזורי ריכוז הרוב היהודי במרכז הגיאוגרפי: בקעת הירדן, הנגב, הגליל ואיזורי התפר, מה שייצור שליטה במרחב, עומק ביטחוני, וחיזוק זהותי.
- מדיניות: העוצמה שישראל שידרה במלחמה מביאה עמה גם הזדמנויות מדיניות לביצור הברית עם ארצות הברית ממעמד של סיוע למעמד של שותפות אסטרטגית; הרחבת הבריתות המדיניות ברחבי העולם; והרחבת "הסכמי אברהם" ברוח דוקטרינת "שלום מתוך עוצמה": שלום עם ערב הסעודית – שומרת המקומות הקדושים לאסלאם, ובתורה עם מרבית העולם הערבי, כולל עומאן; ומדינות במרחב המוסלמי כמו אינדונזיה, מלזיה ופקיסטן – ואולי אף עם איראן בתרחיש של נפילת המשטר. ביטחונה של ישראל אינו נשען על הסכמים, אך הרחבת מעגל הבריתות מהווה מכפיל כוח מדיני, בפרט בתור מדינה שסובלת מהטיה מובנית ומ"זכוכית מגדלת" מיוחדת בקרב הקהילה הבינלאומית ומוסדות האו"ם.
- תור הזהב שאחרי המלחמה: על ישראל לתעל את האסון מה-7 באוקטובר כדי לבנות ולהיבנות, ולסלול את הדרך מניצחון אל תור הזהב של ישראל. בין היתר, עידוד השקעות כלכליות, גלי עלייה, העצמת התשתיות הלאומיות, חיזוק המוכנות למלחמה, ביצור מעמדה של ישראל כחלק ממסדרון אנרגטי ומסדרון סדר איזורי והאב של חדשנות, בניין כח מותאם לתרחישי הייחוס המורחבים, הרחבת מעגל הבריתות המדיני ועוד.

5. עקרונות ליבה

- ריבונות – יכולת להגן על עצמנו בכוחות עצמנו: קיום מדינת ישראל אינו יכול להיות תלוי בשום גורם חיצוני. יש לשמר מוכנות גבוהה, כולל למערכה רב-זירתית. עיקרון זה כולל פעולה מחוץ לגבולות המדינה ובתוכה, בתור מדינה ריבונית הקובעת את גורלה בידה; והפחתת התלות בשחקנים חיצוניים בשורת תחומים, כולל חימושים, אנרגיה, מזון ופעולה צבאית.
- צבאי-ביטחוני: משולש העקרונות הבן-גוריוני "הרתעה, התרעה והכרעה", עקרון ה"התגוננות", לצד חידוש בתוספת עיקרון ה"מניעה". בתוך רצף זה, ההכרעה מהווה את עקרון היסוד העליון: קיומה ותקפותה הם המעניקים תוכן ועוצמה להרתעה, לרבות בשגרה, ומגדירים את היעד העליון של

בניין הכח והפעלתו.

- **הרתעה:** הנחת העבודה (עוד מימי בן גוריון) היא שישראל מצויה בעימות מתמשך עם שכנותיה, ויש לצמצם את תדירותן ועוצמתן באמצעות יצירת ההבנה בקרב האויב שהמחיר שייגבה ממנו במלחמה יהיה בלתי נסבל ביחס לכל הישג אפשרי. הרתעה נשענת על שילוב של עליונות צבאית, נכונות מוכחת לשלם מחיר, ותודעה מדינית איזורית שישראל תישאר לנצח. יש לחדד את האיום הצבאי האמין שלפיו ישראל לא תהסס להשתמש בכוחה. ההרתעה נשענת ומתחזקת גם מזיכרון ההכרעות הקודמות ומהכרעות חדשות וברורות. ההתמודדות עם שחקנים תת-מדינתיים ג'יהאדיסטים שיבשה את עיקרון ההרתעה מול אויב שלא מהסס לשלם מחירים ואינו בעל תחשיב עלות-תועלת כמו מדינות ריבוניות.
- **מניעה:** לתפיסת ביטחון זו הוספנו את עיקרון המניעה, שתכליתו יוזמה התקפית עד כדי מלחמת מנע בתור אמצעי להבטיח שלא יתבססו צבאות טרור על גבולות ישראל, שלא יתבססו איומים משמעותיים (תכנית הגרעין האיראנית, איום טילים, התבססות טרור) למימדים שוברי שוויון, ופתיחת מערכה בלתי נמנעת ביתרון לישראל. ה"מערכה שבין המערכות" (עיקרון המב"מ) הפכה בשנים שקדמו למלחמה לכלי העיקרי, אך גם הגבילה את המהלכים הישראליים לממוקדים וקצרים ולא הצליחה לעקור איומים אסטרטגיים מן השורש.
- **הרתעה:** תפיסה מודיעינית והבנתית רחבה את כוונות האויב, תהליך קבלת ההחלטות בצמרת היריבה, קריאת מגמות ובקצה - אספקת ידיעה מודיעינית למלחמה או למתקפה. ביטחון לאומי אינו יכול להישען על התרעה בלבד, מתוך הנחה ששגיאות בהערכה או "ערפול" מכוון עלולים להציב את ישראל בעמדת נחיתות בעת מתקפה, לצד האבחנה שעיקרון ההרתעה נשחק בעידן של "היעדר סימנים מקדימים", שיגור טילים ב"לחיצת הכפתור", ומוכנות גבוהה ומתמשכת של ארגוני טרור סדירים ובלתי סדירים.
- **הכרעה:** מעל הכל, יש לשאוף להכרעה ולניצחון. שבירת כוחו המאורגן של האויב במלחמה עד שלא יוכל להמשיך לנהל מערכה משמעותית. הכרעה בונה את התשתית הצבאית לניצחון - שינוי מצב גיאו-אסטרטגי, תודעתי ולעיתים גם פוליטי אצל האויב, ולא פחות מכך אצל החברה הישראלית.
- **התגוננות:** בשנת 2006, במסגרת "הוועדה לגיבוש תפיסת הביטחון של ישראל" (ועדת מרידור), נוסף עיקרון ההתגוננות שעוסק בכלל המאמצים הביטחוניים להגנת העורף ובכלל זה מפני איום רקטות וטילים, בפרט על אוכלוסייה אזרחית, תשתיות האנרגיה, תשתיות קריטיות, אתרים רגישים ומתקפות סייבר על מערכות המדינה.
- **צבא העם:** צה"ל הוא "צבא העם" - צבא חובה לאומי שתפקידו להבטיח את ביטחון המדינה מפני איומים חיצוניים; וכן משלב את הצורך הביטחוני עם משימה תרבותית-חברתית. הוא המנגנון היחידי בחברה המחבר כמעט בין כל הקבוצות החברתיות תחת הקשר של משימה ערכית לאומית. צה"ל משלב מודל של שירות חובה - בשנים האחרונות עבר עיקרון זה שחיקה ויש להשיבו ולהרחיבו כדי לחזק את המרקם החברתי ותחושת האחריות לצד הצרכים הביטחוניים; עם צבא מילואים רחב וחזק, שיש לשמר את מוכנותו לצד תגמול המשרתים בתור עדיפות לאומית עליונה; ועם מערך הקבע שמהווה עמוד שדרה מקצועי ופיקודי.
- **אומה מגויסת:** מודל האזרח-חייל בישראל והמציאות הביטחונית בתוך הגבולות ומחוצה להם יוצר חובה לאומה מגויסת בישראל, שמשלבת מערך מילואים ונראות צבאית בקרב מבנה המשפחה

והקהילה לבין הגנה יישובית מפני איומים שכנים. יש לחזק את עיקרון האומה החמושה, כיתות הכוננות ביישובים, ולהקים משמר לאומי רחב בכפוף למשטרת ישראל שתפקידו להגן על היישובים ולספק עתודות למקרה של התפרצות רבת-עוצמה פנימית בישראל.

- **התיישבות בתור מכפיל כוח ביטחוני:** ההתיישבות איננה רק מרכיב ערכי לאומי, אלא גם מכפיל כוח בטחוני. התיישבות באזורי הספר מייצרת חיכוך טבעי עם השטח, ועליה להיות התיישבות חמושה, כחלק מרכיבי ההגנה. עיקרון זה עומד בלב ליבם של חיי הקוממיות היהודיים בארץ ישראל עוד מתקופת העלייה, הפרחת השממה וקביעת עובדות בשטח ברוח החלוציות. על המדינה לעודד ולקדם התיישבות יהודית בכל חלקי הארץ, בדגש על הנגב, הגליל, יהודה ושומרון, בקעת הירדן ואזורי הספר, תוך שימת דגש על יצירת רצף טריטוריאלי וחיזוק כלכלי של אזורים אלו. התיישבות גם מבטיחה חופש פעולה צבאי, שליטה מרחבית, נקודות כניסה ויציאה בטוחות, נירמול של תנועה אזרחית לאורך צירים וביסוס נוכחות אזרחית – גם חמושה – לאורך צירים וצמתים קריטיים.

6. מרכיבים – חמשת העוצמות

- **עוצמה תרבותית-רוחנית:** לישראל סיפור ייחודי של עם עתיק שהוריש לעולם את ספר הספרים הנצחי ושב לארצו לאחר אלפי שנות גלות. ללא רוח, אין שום טנק ושום מטוס שיכולים לעזור. ביטחון לאומי הוא קודם כל אתוס לאומי. לרוח הלאומית וללכידות יש תפקיד מפתח ביכולתה של ישראל להתקיים, להגן על עצמה ולנצח. זהו מרכיב ה"לשם מה מגינים" שקודם למרכיב ה"כיצד מגינים" ("למה לפני איך").
- **עוצמה חברתית:** חוסן חברתי בישראל מתבסס על מערכת היחסים בין מדינה, צבא, משפחה וקהילה. פגיעה בחוסן החברתי – כפי שקרה בתקופה הקודמת למלחמה – משמעותה פגיעה ביכולת המדינה לתפקד ואיום ממשי על הביטחון הלאומי. יש להעצים את האמון במוסדות המדינה, בכלל רשויות השלטון, בתחושת השוויון בפני החוק, ובייעוד הישראלי המשותף. בכלל זה, העצמת הזיקה עם העדה הדרוזית ושילוב החברה הערבית תוך התרחקותה מזהותה הפלסטינית; ושילוב האוכלוסיה החרדית במעגל שירות הביטחון ובשוק העבודה.
- **עוצמה צבאית-ביטחוני:** צה"ל הוא הצבא החזק באזור ומהחזקים בעולם, והוא אבן יסוד בהבטחת קיומה של ישראל כנגד כל איום חיצוני. יש לטפח את מודל האזרח-חייל, לשלב אוכלוסיות רחבות בשירות החובה – בפרט החברה החרדית, להעצים את צבא המילואים בתור העתודה המשמעותית ביותר בשגרה ובחירום, ולספק יכולת עמידה, לצד יתירות ורציפות תפקודית, ועליונות טכנולוגית בזירת החדשנות, הסייבר, ה-AI והתעשיות הביטחוניות שהופכת את ישראל למעצמה טכנולוגית בקנה מידה עולמי. יש לשמר עליונות זו בתור נכסיות אסטרטגית של מדינת ישראל. כלל מערכות הביטחון מרכיבות את עמודי הביטחון הלאומי – מוסד, שב"כ ומשטרה. מטרת העל היא למנוע מלחמה ואם נדרש, להכריע ולנצח במלחמה.
- **עוצמה מדינית:** לישראל יש אינטרס בשימור הברית האסטרטגית עם ארצות הברית, חיזוק היחסים הקרובים עם אירופה, הודו ודרום אמריקה, חיזוק מעמדה הבינ"ל והאיזורי, ושימור מערכת יחסים טובה עם סין ורוסיה לצד מדינות אחרות. ישראל היא חלק מהברית המערבית ונמצאת בחזית המאבק מול הציר הרדיקלי. העמקת הקשרים בזירה האיזורית והבינ"ל תורמת כמכפלת כוח מדינית לעוצמתה של ישראל מתוך הכרה בערכה המשמעותי כמעצמה איזורית ומדינה שוחרת שלום.
- **עוצמה כלכלית:** כלכלה חזקה היא יסוד לתפקודה של מדינה וחברה משגשגת. ישראל נשענת על שוק חופשי, שוק הייטק פורח, חדשנות בקנה מידה עולמי וסייבר. עוצמה זו כוללת גם את מקסום העצמאות האנרגטית בשגרה ובחירום והבטחת יתירות אנרגטית (תחנות כוח, מאגרי גז, זיקוק נפט וייצור חשמל), עצמאות החימושים (בפרט בפסי ייצור קריטיים), ועצמאות מזון. על ישראל להיות מובילה עולמית בתחום הכלכלה על מנת בין היתר לאזן את יתר החסרונות המובנים שלה.

7. מימדים

- **יבשה:** יש לשמר ולטפח צבא יבשה חזק ומוכן להידרדרות בגבולות ולפעולה מעבר לגבולות. תפיסת ההגנה הטריטוריאלית חייבת לכלול מערך גבולות רב-שכבתי עתיר עתודות, תוך העברת המלחמה לשטח האויב תוך זמן קצר. זהו הכוח ההכרעתי של מדינת ישראל ויש לבנותו באופן שיאפשר מתקפה והכרעה בו זמנית בשתי חזיתות מול שני צבאות סדירים.
- **אוויר:** חיל האוויר נדרש ליכולת לשמור על שמי המדינה, לתקוף במעגלים קרובים כרחוקים, להתמודד עם חילות אוויר סדירים משמעותיים, עם איומים חדשנים, לצד שכבות הגנה (כיפת ברזל, קלע דוד, חץ ולייזר).
- **ים:** ישראל היא כמעט "מדינת אי" – מוקפות מדינות עוינות או שבריריות, ותלויה בכך שכ-95% מהסחורות, האנרגיה והציוד האסטרטגי יגיעו אליה בנתיבי ים. מכאן נגזרת חובה לשליטה ימית הדוקה במרחב הים התיכון והים האדום, בנתיבי הגישה לנמלים ישראלים, ויצירת עומק אסטרטגי ימי להגנה על ספינות, הרתעת האויב, יכולת פעולה הרחק מהגבולות ושיתוף פעולה עם בעלות ברית לשמירת חופש השיט.
- **חלל:** לוויינים הפכו ל"שכבת תשתית" קריטית לביטחון הלאומי, הכולל מודיעין חזותי ומכ"מי, תקשורת, תזמון ויתירות מבצעית. במציאות שבה חלל הוא מרחב מתחרה, עצמאות שיגור, ייעול הפעלה ושמירה על רציפות השירותים מצמצמת תלות בשקחים חיצוניים. במקביל, יש לפתח ולממש יכולת לוחמת לוויינים והגנת חלל, בפרט כנגד שיבוש תקשורת לוויינית וסיכוני סייבר.
- **סייבר:** מגוון שחקנים יריבים – מדינתיים ותת-מדינתיים – משקיעים מאמצים אדירים בבניית יכולות סייבר התקפיות והגנתיות, לוחמת מידע ושיבוש תשתיות קריטיות. יש להגן על התשתיות הקריטיות והאתרים הרגישים במדינה, לשמר ולטפח עליונות סייבר ברורה, ולשמר יכולת התקפית כמימד משולב במערכה רב-מימדית.
- **ביטחון פנים:** ביטחון לאומי נבנה מהפנים החוצה. בהובלת משטרת ישראל ורשויות אכיפת החוק, יש לאכוף ריבונות ומשילות על המרחב הארץ-ישראלי בדגש על מגמות של לאומניות ו"מדינה בתוך מדינה" בקרב החברה הערבית והבדואית, להגביר את המאמצים לשלבם בחברה הישראלית, ולחשב מחדש את סדר העדיפות הלאומי תוך העברת כובד המשקל לסוגיית הפנים.
- **המימד הרוחני:** חיזוק האמונה בצדקת הדרך והחוסן החברתי והלאומי פוגש נסיונות מתמשכים לערערו מצד מערכת הדה-לגיטימציה, מגמות של גלובליזציה והתנערות מערכים לאומיים, ופוסט-מודרניזם שמאיים לחלחל למערכות המדינה. הרוח היא הדלק מאחורי כל ייעוד לאומי.
- **המימד הדמוגרפי:** במדינה כמו ישראל המגדירה את עצמה כבעלת ייעוד למימוש לאומי ואתני, האתגר הדמוגרפי של ישראל אינו רק שאלה של מספרים, אלא בראש ובראשונה אתגר של ביטחון לאומי, משילות וחוסן חברתי בטריטוריה המשתרעת בין הירדן לים-התיכון. יש לשמר רוב יהודי במרחב זה, לעודד עלייה, לעודד ילודה, לטפח את מעמד הביניים, להיאבק בפוליגמיה בקרב החברה הבדואית ובאיחוד המשפחות, ולשמר מדיניות הגירה על פי עקרונות הציונות.

8. במה תפיסה זו נבדלת ומיוחדת מתפיסות אחרות שנכתבו:

תנועת הביטחוניסטים ובכללה מכון דוד למדיניות ביטחון מניחים בזאת מסמך תפיסת ביטחון לאומי, במציאות שבה מדינת ישראל לא אימצה מעולם תפיסה כזו בתור מצפן לאומי, וניסיונות שונים לנסח נעדרו פעמים רבות שיקולים לאומיים רחבים, ובראשם רוח, זהות ואתוס לאומי כמרכיב מרכזי בביטחון הלאומי. כלומר, כמאמר אלוף במיל' גרשון הכהן, "למה מגינים" לפני "איך מגינים".

- ראשית, המסמך מציע תפיסה אינטגרטיבית שבה צבא, כלכלה, אנרגיה, חינוך, זהות, דה-לגיטימציה ויחסים בינלאומיים נארגים למסמך אחד שיטתי, המגדיר ביטחון ישראל לדורות כפרויקט של עם וריבונות – ולא רק של מערכת הביטחון או של פתרון מדיני נקודתי.
- זרועות הביטחון: בעוד שרבות מהתפיסות התרכזו כמעט אך ורק בצה"ל, אנו מבקשים להרחיב את היריעה לכלל זרועות הביטחון, בכללן המוסד, השב"כ ומשטרת ישראל לצד גופי החילוץ וההצלה בתור עמודי תווך בביטחון, ולחדד את הדיון על המערכה על ארץ ישראל לא רק בתור אתגר אכיפתי, אלא בתור אתגר ביטחוני לאומי ראשון במעלה מול בנייה בלתי חוקית, נשק בלתי חוקי, ומגמות של לאומנות וחרטנות פנימית.
- התחשבות במאפיינים הייחודיים: מדינה קטנה מוקפת מרחב עוין, אוכלוסייה קטנה במרחב, ברית עם יהדות העולם, עם יהודי קטן ונרדף היסטורית שגורש ממולדתו ושב אליה לבניין לאומי מחודש לאחר אלפי שנות גלות.
- עיקרון המניעה: בעוד הדיון נסוב בעיקר סביב משולש העקרונות הקלאסי "הרתעה, התרעה והכרעה" שאליו נוסף ה"התגוננות", אנו סבורים שיוזמה התקפית ומניעה אקטיבית של איומים מהתבססותם הם מרכיב מרכזי בקביעת גורלו של עם ישראל בידו, ובייזום יתרון יחסי ואף עליונות ישראלית במרחב.
- ביטחון במובנו הרחב: אנו סבורים שביטחון אינו כולל אך ורק צבא, אמצעים קינטיים ואבטחת גבולות בטוחים, על אף שאלה חשובים; אלא גם התיישבות בתור מכפיל כוח ביטחוני; צדקת הדרך, בפרט בקרב הדור הצעיר, מערכת החינוך והמכינות הקדם צבאיות; חוסן חברתי; וייעוד לאומי משותף.
- מקסום עצמאות אנרגטית, חימושים ומזון: בפרט בתקופות חירום, עמודי תווך אלה מאפשרים יתירות תפקודית, מרחב פעולה מדיני ורציפות תקינה של אורח החיים במדינה, תוך חיזוק מימד הריבונות.
- יהודה ושומרון בתור ערש הזהות היהודית ונכס ביטחוני ראשון במעלה: אין אפשרות לקיים את מדינת ישראל לצד מדינה פלסטינית בנוסח המוצע, ויש לחתור לפתרונות אמצע מדיניים שייתנו מענה בפרט לסוגיה הדמוגרפית-אזרחית. יש לשמר חופש פעולה ביטחוני על כלל המרחב שבין הים לירדן; יש להחיל ריבונות על שטחים נרחבים ביהודה ושומרון, בכללם שטחי C ובקעת הירדן, ולהכיר בערך הביטחוני חסר התחליף שיש ליתרון הטופוגרפי והמרחבי של איזור זה.
- במימד המערכות, המסמך מציג מבט אינטגרטיבי על כלל המערכות בתור מארג איומים שלוב, ולא בתור זירות פעולה נפרדות, ברוח ההערכה האסטרטגית משנת 2022: המערכה על ההגמוניה האיזורית; המערכה על ארץ ישראל; המערכה על הדו-לגיטימציה והאנטישמיות; והמערכה על הרוח וצדקת הדרך.
- במימד המדיני, המסמך מציג הבנה של שותפות אסטרטגית, ולא סיוע בברית מול ארצות הברית, את ההבנה ביתרון בהרחבת הסכמי השלום והבריתות האיזוריות, בגיוס שחקנים כמו הודו כמכפלת כוח לעוצמה המדינית של ישראל, וכל זאת תוך הבנה שריבונות – היכולת להגן על עצמנו בכוחות עצמנו מפני כל איום – היא יסוד ההגנה על המדינה, ולא הסכמים בלבד.
- סינכרון מוסדי ודורי של תפיסת הביטחון: מתחייב מנגנון קבוע להערכה מתמשכת של תפיסת הביטחון ועדכונה, הכולל הנהגה מדינית, מערכת הביטחון, כלכלה, משפט וחברה אזרחית. יש לעגן את התפיסה בחקיקה ובמסמכי יסוד, כך שתהפוך לצייר מוסכם החוצה ממשלות ותשמר רציפות אסטרטגית בין-דורית.

- לבסוף, המסמך משיב את הביטחון למעמדו בתור פרויקט לאומי כולל ומשיב אליו את הממד התרבותי-זהותי היהודי-לאומי בתור עיקרון ליבה - המשלב עוצמה צבאית, ריבונות מדינית, חוסן חברתי ותודעה תרבותית-זהותית. דרך ניתוח יסודות תפיסת הביטחון הבן-גוריוניסטית והז'בוטינסקאית ("קיר הברזל"), בחינת כשלי והצלחות הדור האחרון והצעת ארבע מערכות ליבה לעידן הנוכחי, מתגבשת קריאה לכינון חזון ביטחוני-ציוני חדש: ביטחון שאיננו רק עניין של גבולות ונשק, אלא של משמעות, חברה ועם.

הקדמה – אמיר אביבי

מדינת ישראל מתמודדת מאז הקמתה עם אתגרים ביטחוניים מורכבים ומתמשכים, המחייבים חשיבה אסטרטגית עמוקה, אחריות לאומית והבנה צלולה של מקומה במרחב האזורי והבינלאומי. אף שתפיסת הביטחון הישראלית עוצבה בראשיתה מתוך תובנות יסוד בהירות, מאז ימי דוד בן-גוריון לא נוסחה תפיסת ביטחון לאומי כתובה, סדורה ומקיפה, שתשמש מסגרת רעיונית מחייבת לדורות. לאורך השנים התקבעה תפיסה בלתי-פורמלית, שהתפתחה באמצעות התאמות, פרשנויות ויישומים נקודתיים, אך ללא עוגן רעיוני כולל וברור. עם שעבר אלפי שנים של גלות על ידי ארבעה כובשים שונים – מן הראוי שיגבש הבנה ברורה כיצד להימנע מתרחיש זה בעתיד.

אירועי השבעה באוקטובר אינם עומדים בבסיס מסמך זה, אך הם משמשים תזכורת חדה לחשיבותה של תפיסת ביטחון לאומי סדורה, הנשענת על עקרונות יסוד ברורים ואינה תלויה בהנחות משתנות או בהערכות רגעיות. מסמך זה נכתב מתוך ההבנה כי ביטחונה של ישראל מחייב מסגרת מחשבתית יציבה, המשלבת בין זהות, ריבונות, אינטרסים לאומיים ויכולת מימוש, ומאפשרת רציפות והמשכיות בתכנון ובקבלת ההחלטות.

התפיסה המוצגת כאן מבקשת להשלים חסר מתמשך, ולגבש תפיסת ביטחון לאומי הנשענת על זהותה היהודית-ציונית של מדינת ישראל, על אחריותה להבטחת קיומו של העם היהודי בארצו ועל הבנה מפוכחת של סביבת האיומים. זוהי תפיסה הרואה בביטחון הלאומי מכלול רחב-מדיני, צבאי, חברתי וזהותי – ומבקשת לחבר בין ערכים, מדיניות ופעולה לאורך זמן. היא ממשיכה בין היתר את ההערכה האסטרטגית לישראל של תנועת הביטחוניסטים משנת 2022 – שקבעה את המבט האינטגרטיבי על המערכות והתריעה ממלחמה רב-חזיתית ורב-מימדית בהיעדר שינוי כיוון פעולה.

בנוסף, התפיסה המובאת כאן נוגעת בנושאים שנעלמו בדרך כלל מהשיח על הביטחון הלאומי – החברה הישראלית וחוסנה, הצורך בחיזוק ההתיישבות היהודית בכל חלקי הארץ, ביטחון הפנים והמשילות בפנים הארץ, ובתוך כך המערכה על ארץ ישראל אל מול תהליכי הקצנה של ערביי ישראל והנסיון לרצף התיישבות ערבית באופן בלתי חוקי.

מסמך זה נכתב מתוך תחושת אחריות לדורות הבאים, ומתוך הכרה בכך שביטחונה של מדינת ישראל אינו יכול להתבסס על פתרונות אד-הוק או על שינויים ברוח התקופה, אלא מחייב עוגן רעיוני יציב וברור. מטרתו להניח תשתית מושגית סדורה, שתשמש מצפן לבניין הכוח, להפעלתו ולעיצוב מדיניות הביטחון של ישראל לאורך זמן, תוך שמירה על מהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

הקדמה - אור יששכר

בפתח דיון היסוד המוביל לכתיבת מסמך זה נדרשנו לשאלה ראשית: מדוע נדרש להעלות על הכתב תפיסת ביטחון לאומי למדינת ישראל?

מסמכים מייסדים משמשים לעתים קרובות בתור ראשית הצירים שאליה מתייחס כל דיון מהותי בן ימינו, ומסגרת רעיונית למהלכים לאומיים, בין אם מדובר בבניין כח צה"ל, במאמץ ההתיישבות במרחב הכפרי, בחקיקה בכנסת או ביצירת תכנית לימודים למערכת החינוך היסודית או למכינה קדם צבאית. כמעט כל אחד מתחומי החיים המעצבים את דמותה של המדינה חוזר אל שורה של עמודי תווך שיחד תומכים בעיקרון המכונן של הציונות: בית לאומי לעם יהודי בארץ ישראל.

זהו כוכב הצפון שאליו מייעד עם ישראל את החלטות היומיום כמו גם את המסירות הלאומית הרחבה שלו. כל יתר השאלות נובעות ממנו.

ועדיין, מדינת ישראל מעולם לא אשררה תפיסת ביטחון לאומי רשמית. מעל תלי התלים של כתבי בן גוריון, התפתחה הבנה לאומית של עקרונות שהתקבלו כמובנים מאליהם - מדינה יהודית, גבולות חזקים, צבא העם, ציונות בתור מצפן למוסדות המדינה ולמערכת החינוך, עצמאות טכנולוגית ואנרגטית מקסימלית, אמונה בצדקת הדרך, שיתוף פעולה עם שחקנים על הבמה העולמית, ברית אסטרטגית עם ארצות הברית.

אמנם ההסכמה החברתית התקיימה והניעה את מדינת ישראל במנותק מהשאלה ה"טרחנית" בדבר העלאה על הכתב של עקרונות אלה. אך כמו מסורת שבעל פה, גורלה להישחק ולעבור תמורות בהיעדר אותיות של קידוש לבנה שמבטאות את העקרונות באופן ברור. מבט אל ארצות הברית מגלה שמתקיים דיון ער בשאלות יומיום מגבולות המדינה ועד גבולות המגדרים - ועדיין כולו נסוב סביב המסמכים המכוננים של הרעיון האמריקאי: בראשם החוקה, לצד הכרזת העצמאות, מגילת הזכויות, ופרסומי הפדרליסט. כל ממשל אמריקאי מפרסם את ה-National Security Strategy שקובעת קווי מדיניות ברורים סביב שאלות של ביטחון לאומי, בהישענות על אבן הראשה.

בישראל לא קיימת תרבות ארגונית כזו. יש האומרים שאלמנט הספונטניות והציור מעבר לקווים הוא ה"נישק הסודי" של היכולת הישראלית לאלתר מהקיים ולהמציא את החדש, ועדיין, "תרבות התושב"ע" בהתנהלות היומיומית במדינת ישראל הובילה לכך שאין מסמך יסוד שאליו מפנים כל שאלה יומיומית ועקרונית כאחד. זהו קו ממשך לתרבות ארגונית א-פורמלית ודינמית, אך גם נעדרת תיעוד ברור של זכרון ארגוני, שימור ידע, ניהול אופקי ולא אנכי, תהליך דיון אסטרטגי, מנגנון ברור של קבלת החלטות. בישראל ניתן ללמוד הרבה יותר על הביטחון הלאומי מתוך התכתבות ווטסאפ או שיחה על כוס קפה מאשר מתוך מסמכים מייסדים רשמיים.

לפני שנים ביטא האלוף במילך גרשון הכהן את הדיון בשאלה זו בספרו המונומנטלי "מה לאומי בביטחון הלאומי". בפשטות שיש בה גדולה, עמד הכהן על ההבדל בין "כיצד מגינים" לבין "לשם מה מגינים". הדור הצעיר של היום מכנה זאת בקריצה, "הלמה הטקטי" (על אף ההבנה ביסוד האסטרטגי שבו). ההבנה היא ש"ביטחון לאומי" איננו רק סדרה של פעולות טכניות והחלטה קרה בדבר סידור כוח אדם או חלוקת עוגה תקציבית, אלא ביטוי ליעוד משותף גדול יותר, שאם איננו מובן כראוי, עלול להישחק ולאבד מערכו.

כפי שאלוף הכהן עצמו מדגיש, יש להציב מבט ביקורתי גם על עצם הצורך במסמך רשמי, כמו מדובר בעבודה מקצועית בלבד של דרג ממונה. הרי דורות של מנהיגים הבינו את צרכי הביטחון מתוך השקפת עולם ערכית ומדינית, על פי הנחות יסוד ברורות, מתוך אמת בסיסית ופשוטה.

דא עקא, אותה שחיקה בהבנת ייעוד העל של מדינת ישראל העידה על התרחקות מכוכב הצפון ומצאה ביטוי בשורה של תחומי חיים - בין אם הזנחת ההתיישבות במרחב, סגירת חלקי ענק ממערך המילואים ומזרוע היבשה, טביעת מושגי הדדיות עם האויב כמו "שקט תמורת שקט", המרת יוזמה התקפית בתגובתיות מידתית, מניעת הסלמה בכל מחיר מול אויב ששואף לייצר הסלמה בכל הזדמנות, הזנחת המוכנות בגבולות ערב המלחמה,

או התייחסות לשטחי מולדת כאל קלף מיקוח שניתן לסחור בו תמורת הסכם נייר. לרגע נדמה היה שחלק לא מבוטל בציבור נתן הזדמנות לגישה רפורמיסטית זו, בין אם בתמיכה זהירה בהסכמי אוסלו (שרבים חזרו בהם ממנה בינתיים) או בהיעדר הסכמה חברתית רחבה לפתרון שורש לסוגיה הפלסטינית על גבולותינו.

במידה רבה, טבח ה-7 באוקטובר שימש קריאת השכמה והשיב מחדש את המטוטלת לנקודת האיזון. התחדשה ההבנה בקרב הציבור שלא ניתן יותר להדביק פתרונות פלסטר היכן שנדרש ניתוח עומק, ולא ניתן יותר להתחמק משאלות יסוד ולשאול זמן, בתקווה שהאחראי הבא במשמרת יטפל בהם בתורו. אנו עדיין בתהליך שבו העם משדר לדרג המדיני ולדרג הצבאי כאחד שהגיעה העת להכרעות ולהחלטות היסטוריות שנדחו שוב ושוב. מלחמת התקומה הניעה תהליך משמעותי והיסטורי של הכרעה בעזה ובלבנון, הידרשות לגרעין האיראני ומיגור איומים על הגבולות. שאלות עקרוניות על משילות בקרב החברה הערבית, ציונות במערכת החינוך, מתן ביטוי לקולות צעירים, מגוונים ומחדשים במערכת הביטחון, שילוב החברה החרדית בשירות ביטחון והחלטה בדבר יהודה ושומרון, כל אלה עדיין תהליכים שנמצאים בהבשלה.

לסיום, הניצוץ בעיניים של הדור הצעיר, המשרת וחדור המטרה הוא-הוא נכס הביטחון הלאומי האסטרטגי ביותר של מדינת ישראל והעם היהודי. בן גוריון כתב על "הנשק הסודי" – שהוא היתרון הגדול של עם ישראל: "הרוח האנושית הגדולה אשר בזכותה עמדנו וניצחנו". יש לטפח את הרוח, לתת לה חישול והכוונה, על מנת להבטיח את ביטחון ישראל לדורות.

מבוא ועקרונות ליבה: מתפיסתו של בן-גוריון ועד אתגרי הביטחון של ימינו

תפיסת הביטחון של ישראל מתבססת עד ימינו על הרעיונות שגיבש דוד בן-גוריון עוד טרם הקמת המדינה, רעיונות שגובשו עם הקמת ארגון "ההגנה", והתחדדו בשנותיה הראשונות של המדינה.

בן-גוריון לא ביטא את תפיסתו במסמך תורתי מסודר, אלא של באוסף רעיונות, שיח עם קציני צה"ל, מסמכים והחלטות ממשלה, שנרקמו בהדרגה בשנותיה הראשונות של המדינה. תפיסת הביטחון עוצבה במקביל להקמת צה"ל ואיחוד הכוחות הלוחמים לבניין כוח מדינתי. שורשיה נעוצים עוד בתקופת היישוב, המאבק בטרור הערבי, במדיניות הבלגה מחד ופעולות תגמול מאידך. מתוך ניסיון מצטבר זה גיבש בן-גוריון את השקפתו על הרתעה, התרעה והכרעה. תחת זאת, התפיסה הלכה והתגבשה כרצף של החלטות, דפוסי פעולה והנחות יסוד אסטרטגיות ששיקפו את הבנתו את מצבה הייחודי של ישראל בתקופה ההיא.

התפיסה הבן-גוריוניסטית וערעור הפרדיגמה

במרכז החלק ההיסטורי עומדת תפיסת הביטחון של בן-גוריון, שנבנתה כרצף מעשי של החלטות, שיח ופרקטיקה ולא כמסמך תורתי פורמלי. משולש העקרונות - הרתעה, התרעה והכרעה - מתוארים כמערכת אחת: הרתעה כמניעת מלחמות באמצעות הבהרת מחיר בלתי נסבל לאויב; התרעה כמכלול מודיעיני רחב לצמצום יתרון ההפתעה; והכרעה כצורך לסיים מלחמה מהר, תוך העברתה לשטח האויב, ותוך שבירת כוחו המאורגן. המסמך מדגיש כי בן-גוריון לא ראה אפשרות להחליף מרכיב אחד באחר: הרתעה ללא יכולת הכרעה מזמינה מבחן כוח, התרעה ללא בניין כוח מתמרן היא מידע בלתי בר-מימוש, והכרעה ללא הרתעה והתרעה גוררת מלחמות מיותרות. בשנת 2006, במסגרת "הוועדה לגיבוש תפיסת הביטחון של ישראל" (ועדת מרידור), נוסף עיקרון ההתגוננות, כלומר התגוננות העורף מאיום מנגד ובעיקר מאיום הטרור. עיקרון ההתגוננות עוסק בכלל המאמצים הביטחוניים להגנת העורף ובכלל זה מפני איום רקטות וטילים, בפרט על אוכלוסיה אזרחית, תשתיות האנרגיה, תשתיות קריטיות, אתרים רגישים ומערכות המדינה מפני מתקפות סייבר. יש לציין שמלחמת רוסיה-אוקראינה היא מקרה בוחן בולט שממחיש כיצד שחקנים מלחמתיים ממקדים את מאמציהם בתקיפת תשתיות אנרגיה כאמצעי לשיתוק והבסת האויב במלחמה.

נציין כי מרכיבים מרכזיים בתפיסת בן גוריון, הכוללים התיישבות ברחבי הארץ כמכפיל כוח ביטחוני, עלייה המונית, חינוך הדור הצעיר לערכי החלוציות ועיקרון עם לוחם, עברו שחיקה משמעותית עד כדי אי אזכור במסמכים מאוחרים יותר. אכן, לאורך השנים נעשו מספר ניסיונות לגבש תפיסת ביטחון סדורה לישראל, אך אלו לא הבשילו לכדי אימוץ תפיסה סדורה ורשמית.

עמודי התווך של התפיסה, ההרתעה, ההתרעה וההכרעה, נתפסו כבסיס קיומי למדינה קטנה, מוקפת אויבים, דלת עומק, עם חברה שלא התגבשה, ולא פיתחה עדיין חישוקי תרבות משותפים. בן-גוריון הבין היטב כי כל כשל משמעותי באחד מן המרכיבים הללו עלול, בתנאים של ישראל, להפוך ממשבר ביטחוני רגיל לאיום קיומי, ולכן עיצב תפיסה בה שלושת העקרונות פועלים כמערכת אחת, במעגל מתמשך של מניעה, גילוי מוקדם ופעולה מכריעה.

הרתעה - למנוע את המלחמה הבאה

נקודת המוצא של בן-גוריון הייתה שהמרחב האזורי יישאר עוין עוד שנים רבות, וכי הרצון של חלק מאויביה של ישראל "למחוק את המדינה מהמפה" אינו סיסמה אלא רעיון אסטרטגי שהם שוקלים ברצינות. במציאות כזו, להמתין בסבלנות לתום הסכסוך איננו פתרון, אלא אשליה מסוכנת. הנחת העבודה הייתה שמלחמות נוספות יתרחשו, והשאלה המרכזית היא כיצד מצמצמים את תדירותן ואת עוצמתן. הרתעה, בתפיסתו, היא המענה הראשון לשאלה הזאת: יצירת מצב שבו האויב מבין שהמחיר שייגבה ממנו אם יפתח במלחמה יהיה גבוה בצורה

בלתי נסבלת ביחס לכל הישג אפשרי שיוכל להשיג.

אולם הרתעה בראיית בן-גוריון אינה מושגת באמצעות הצהרות בלבד, וגם לא דרך התכנסות למגננה פסיבית מאחורי גבולות. היא נשענת על שילוב של עליונות צבאית מעשית בשדה הקרב, נכונות מוכחת לשלם מחיר, ותודעה מדינית אזורית שלפיה ישראל אינה פרויקט זמני שניתן להתיש אותו לאורך השנים. לכן, במובנים רבים, בן-גוריון קשר בין הרתעה לבין יוזמה התקפית: במקרים מסוימים, דווקא מהלך התקפי נמרץ עד כדי מלחמת מנע הוא האמצעי שמחדש את האמון של האויב בכך שישראל לא תהסס להשתמש בכוחה – תפיסה זו באה לידי ביטוי למשל במערכת "קדש". כך נוצר מעגל: ההרתעה נשענת על זיכרון ההכרעות הקודמות, והכרעות חדשות, כשהן ברורות וחד-משמעיות, מחזקות מחדש את ההרתעה. יש לציין שההתמודדות מול שחקנים תת-מדינתיים ג'יהאדיסטיים – ארגוני טרור סדירים ובלתי סדירים – שיבשה את עיקרון ההרתעה, כיוון שאינם בעלי תחשיב עלות-תועלת דומה למדינות ריבוניות.

מתוך אותם יסודות שהניח בן גוריון, הנחת המוצא היא שכל עימות של מדינת ישראל הוא חלק משרשרת ארוכה של עימותים עם האויבים שסביבנו, גם אם אלו משתנים. תפיסת הסבבים צריכה להיות מדויקת- היא נוגעת לניתוח המציאות, ולא ליעדי ההכרעה של ישראל. כלומר, יש להניח שיהיו סבבים רבים מתוך תפיסת המציאות במזרח התיכון, אך יש להכריע כל סבב כאילו הוא האחרון. זהו עניין קריטי לתודעה, ולהרתעה המצטברת. עיקרון זה עבר שחיקה בשנים שקדמו למלחמה, במסגרת "המערכה שבין המערכות" ו"דוקטרינת הסבבים" שהמירו את הבנת ההתעצמות לאור נצחיות העימות לכדי הגבלת הפעולה הצבאית לסבבים ממוקדים וקצרים.

התרעה - צימצום יתרון ההפתעה

בן-גוריון לא פיתח אשליה לגבי עוצמתה של ההרתעה. הוא הניח שבמוקדם או במאוחר יקומו מנהיגים, משטרים או צבאות באזור שיטילו ספק בנחישות הישראלית, שיאמינו כי יצליחו לשבור אותה, או שיסיקו בטעות שישראל שקועה במשבר פנימי וחלון ההזדמנויות לפגיעה בה נפתח. בדיוק עבור מצבים כאלה המרכיב השני בתפיסה, ההתרעה, הפך לחיוני.

התרעה איננה רק ידיעה מודיעינית על תנועת כוחות בגבול, מדובר בתפיסה מודיעינית רחבה: הבנת כוונות, תהליכי קבלת החלטות בצמרת היריבה, השפעתן של מעצמות, וכן קריאת מגמות עומק, פוליטיות, כלכליות וחברתיות במדינות האזור. בן-גוריון לא התעניין רק בשאלה האם האויב נערך, אלא האם האויב קיבל החלטה אסטרטגית לצאת למלחמה, מתי, ובאיזה היקף. התרעה טובה, לפי גישה זו, היא התרעה שנותנת גם זמן וגם ממדים: כמה זמן עומד לרשות ישראל להתכונן, ומה צפוי להיות אופיו ועומקו של האיום.

עם זאת, בן-גוריון לא נפל בשבי התפיסה שמודיעין טוב פותר את כל הבעיות. הוא היה מודע היטב למגבלותיו: שגיאות הערכה, הטעויות מכוונות של האויב, או פשוט "ערפל" בלתי נמנע. לכן הוא התעקש שהתרעה תתוכנן תמיד בהנחה שלא תהיה מושלמת, ושתפיסת הביטחון לא תישען עליה לבדה. מכאן נבנה הרכיב השלישי, ההכרעה, שנועד לשנות את המציאות לטובת ישראל גם כאשר ההתרעה אינה מלאה או מתקבלת באיחור. עיקרון ההתרעה נשחק בעידן של "היעדר סימנים מקדימים", שיגור טילים ב"לחיצת הכפתור", ומוכנות גבוהה ומתמשכת של ארגוני טרור סדירים ובלתי סדירים.

הכרעה - לסיים את המלחמה מהר

הכרעה צבאית מהירה היא אבן היסוד בתפיסתו האסטרטגית של בן-גוריון, ואף המרכיב הדומיננטי ביותר בהגותו הביטחונית. מדינה קטנה, נטולת עומק גיאוגרפי, שימי לחימה ספורים בשטחה עלולים למוטט את שגרת החיים שלה, את הכלכלה ואת האמון הציבורי, אינה יכולה להרשות לעצמה מערכות התשה ארוכות. לפיכך, הוא סבר שמלחמות חייבות להסתיים בהכרעה חד-משמעית, בזמן קצר יחסית ובאופן שמבהיר לאויב כי המהלך היה טעות אסטרטגית חמורה.

הכרעה במובן זה איננה שוות ערך לניצחון טקטי. בן-גוריון חשב במונחים של שבירת כוחו המאורגן של האויב,

שיבוש יכולתו להמשיך להילחם, ופגיעה כזו ביכולותיו וביוקרתו עד שתיווצר אצלו הרתעה מחודשת לפחות לטווח הבינוני. מכאן נובעת הדרישה לבניית צבא איכותי, זריז ועתיר יוזמה, המסתייע במערך מילואים גדול המסוגל להתגייס במהירות ולהרחיב את ממדי המערכה בזמן קצר (כוח המחץ).

בנוסף, בן-גוריון שירטט מודל שבו העברת המלחמה לשטח האויב היא חלק מהותי בצורך הקיומי של ישראל. ככל שהלחימה תתרחש יותר בעומק שטח האויב קטן הסיכון לשיתוק חיי המדינה, ועמידות החברה והמשק נשמרים טוב יותר. במבט זה, ההכרעה אינה רק יעד צבאי, היא יעד המגדיר את יכולת העמידה שנועד להבטיח שהמערכה לא תחרוג ממה שישראל יכולה לספוג.

התגוננות ורציפות תפקודית

בשנת 2006, במסגרת "הוועדה לגיבוש תפיסת הביטחון של ישראל" (ועדת מרידור), נוסף עיקרון ההתגוננות שעוסק בכלל המאמצים הביטחוניים להגנת העורף ובכלל זה מפני איום רקטות וטילים, בפרט על אוכלוסיה אזרחית, תשתיות האנרגיה, תשתיות קריטיות, אתרים רגישים ומתקפות סייבר על מערכות המדינה.

המציאות האסטרטגית של ישראל מחייבת מאמץ התגוננות מתמשך, כמעט קבוע, בשל השילוב הייחודי בין צפיפות אוכלוסין גבוהה, ריכוז תשתיות לאומיות ואתרים אסטרטגיים במרחב מצומצם, ותנאים גאוגרפיים של מדינה צרה וחסרת עומק. מרבית האוכלוסייה, מרכזי השלטון, הכלכלה, התעשייה והתחבורה מרוכזים ברצועה צרה לאורך מישור החוף, הנמצאת בטווח ירי של מרבית האיומים הרקטיים והטיליים מהזירות הסובבות.

ריכוז זה יוצר פגיעות מובנית: תקיפה מדויקת או רוויה יכולה, בתוך זמן קצר, לשתק צמתים תחבורתיים, מרכזי תקשורת, אספקת אנרגיה ומוקדי ניהול, ולכן ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה תפיסת ביטחון הנשענת רק על הרתעה והתקפה, אלא חייבת להחזיק מערך הגנה רב-שכבתי וגמיש, הפועל ברציפות בזמן שגרה וחירום כאחד.

אל מגבלת המרחב והצפיפות מצטרפים שני צרכים אסטרטגיים מכריעים: רציפות תפקודית ואבטחת גיוס, דווקא בעידן שבו האויב פיתח יכולות טק"ק/רק"ק מדויקות ורבי-זירתיות במטרה לפגוע בעורף כבר בשלב הפתיחה. רציפות תפקודית – היכולת של המשק, מוסדות הממשל, מערכת הבריאות, התחבורה והמערכת הפיננסית להמשיך לפעול תחת אש – היא תנאי להמשך בניין כוח בזמן לחימה, להמשך אספקת שירותים לאזרחים ולשימור החוסן הלאומי.

אבטחת הגיוס, הן של צה"ל הסדיר והן של מערך המילואים, מחייבת הגנה על צירי תנועה, מחסני חירום, בסיסי קליטה וגיוס ויכולת להגיע במהירות כוחות ומערכים לוגיסטיים למרות ניסיונות שיבוש באמצעות אש מדויקת על דרכים, מחנות וריכוזי אוכלוסייה. שילוב תנאי השטח, עומק מוגבל, פיתוח איום הטילים והרקטות והיעד המוצהר של אויבי ישראל לשבור את רציפות החיים והגיוס, מחייב מדיניות מתמשכת של מיגון, פיזור נכסים, גיבוי מערכות, בניית יתירות תשתיתית והעמקת מערכי ההגנה האווירית והסייבר – לא כאמצעי מסייע, אלא כעמוד תווך בתפיסת הביטחון לדורות.

עיקרון נוסף: מניעה

לתפיסת ביטחון זו הוספנו את עיקרון המניעה, שתכליתו יוזמה התקפית עד כדי מלחמת מנע בתור אמצעי להבטיח שלא יתבססו צבאות טרור על גבולות ישראל, שלא יתבססו איומים משמעותיים (תכנית הגרעין האיראנית, איום טילים, התבססות טרור) למימדים שוברי שוויון, ופתיחת מערכה בלתי נמנעת בטרון לישראל. ה"מערכה שבין המערכות" (עיקרון המב"מ) הפכה בשנים שקדמו למלחמה לכלי העיקרי, אך גם הגבילה את המהלכים הישראליים לממוקדים וקצרים ולא הצליחה לעקור איומים אסטרטגיים מן השורש.

התפיסה היא השילוב בין המרכיבים

כאשר מחברים את שלושת המרכיבים, אפשר לראות כיצד בן-גוריון בנה תפיסה רובוסטית, שבה כל ממד מחזק את האחר. ההרתעה ניזונה מהתוצאות וההשלכות של הכרעות עבר, ומהידיעה של האויב שישראל מחזיקה גם

ביכולת התרעה טובה, כך שגם ניסיון הפתעה עלול להתהפך עליו. התרעה, במקביל, מאפשרת להפוך את כושר ההכרעה לצורך מעשי בכך שהיא נותנת לצה"ל זמן להתארגן, לגייס, לרכז כוחות ולפתוח ביוזמה התקפית. ההכרעה מזינה מחדש את ההרתעה, ואם היא אינה מושגת, הרתעת ישראל נשחקת והמעגל כולו נכנס למשבר.

מכאן נגזרת ההתניה של בן-גוריון בניתוח תפיסת הביטחון הישראלית, לפיה אין אפשרות להחליף מרכיב אחד באחר. ניסיון להסתמך רק על הרתעה בלי השקעה מספקת ביכולת הכרעה, הוא הזמנה פתוחה למבחן כוח מצד האויב. הסתמכות עודפת על מודיעין והרתעה בלי תשתית צבאית שתדע לנצל את החלון שהמודיעין מעניק הופכת את ההרתעה למידע חסר משמעות אופרטיבית. ואילו הניסיון להישען על כושר הכרעה בלבד תוך הזנחת ההרתעה והרתעה דוחף את ישראל לשורת מלחמות מיותרות שהיו יכולות להימנע מראש.

רלוונטיות התפיסה במציאות משתנה

תפיסתו של בן-גוריון עוצבה מול צבאות סדירים ערביים, בראייה של מלחמות כוללות שבהן חזיתות ברורות וגבולות מוגדרים. המציאות הביטחונית של ישראל בדור האחרון מורכבת הרבה יותר: ארגונים תת-מדינתיים, איום רקטי וטילים, זירות מרובות, לוחמת מידע, ומרחב סייבר. ועדיין, כאשר בוחנים את האתגרים החדשים, קל לראות כיצד שלושת עמודי התווך שהציב בן-גוריון ממשכים להוות נקודת מוצא: הרתעה מול שחקן תת-מדינתי נראית אחרת, אך עקרון "המחיר הבלתי נסבל" נשאר. התרעה הופכת מורכבת יותר, אך הצורך לדעת בזמן אינו פוחת. והכרעה מקבלת משמעויות חדשות, אך הדרישה לקיצור משך המערכה ולהשגת יעד ברור אינה מתבטלת באופן מוחלט, והיא עדיין פקטור חשוב מאוד בקבלת ההחלטות.

השילוב הרתעה - התרעה - הכרעה אינם רק שלושה מושגים היסטוריים, אלא מסגרת חשיבה שממשיכה ללוות את ישראל גם בעשורים האחרונים. בסיס הדיון המקבל פירוט במסמך הבא אינו נוגע לשאלה האם התפיסה נכונה או שגויה, אלא עוסק בדרך הנכונה לעדכן אותה מבלי לשבור את ההיגיון הבסיסי שבמרכזה: מדינה קטנה במרחב עוין שאינה יכולה להרשות לעצמה אשליות של שלום מובטח, הסתמכות יתר על מודיעין, והזנחה של כושר הכרעה צבאי, בייחוד קרקעי. זו הייתה תובנת היסוד של בן-גוריון, וזו גם נקודת המוצא לכל דיון רציני בתפיסת הביטחון הישראלית עד ימנו.

שבירת פרדיגמה או אי מימוש תפיסת הביטחון ("אינדוקציה של הביטחון הלאומי")

משבר ה-7 באוקטובר הוא בראש ובראשונה התנגשות בין תפיסת הביטחון המקורית של בן-גוריון, הרתעה, התרעה והכרעה, לבין שיבוש מצטבר בבניין הכוח הצה"לי והפעלתו בעשורים האחרונים. בעוד בן-גוריון דרש מערכת ביטחון שמכוונת כל הזמן למניעת הפתעה ולהכרעה מהירה, ישראל הלכה והסתמכה על שילוב בעייתי של אשליית הרתעה, ביטחון יתר במודיעין והעדפת ניהול סכסוך על פני הכרעתו.

ברמת בניין הכוח חלה בישראל הסטה הדרגתית מעיקרון ההכרעה לטובת תפיסה של ניהול עימותים ורצף מבצעים מוגבלים, שהפכו את צה"ל למומחה בציד מטרות וסיכול, אך פחות ערוך למכה מכרעת מול אויב יוזם, בייחוד כאשר תרחיש מתקפת פתע מצד האויב ירד מסדר היום בכל זירות הפעולה של צה"ל. קושי נוסף נבע מכך שחלק ניכר מההשקעה הביטחונית הופנה לכוחות אוויר ומודיעין מדויק על חשבון כושר התמרון של כוחות היבשה, לרבות גודל מערך המילואים, כשירותו, והיכולת להוביל מתקפה מהירה ומוחצת בזירות הפעולה. רכיבים אלו היו קריטיים במודל בן-גוריון בראי ההכרעה. המציאות שהתהוותה יצרה פער חמור בין האיום המתפתח, קרי אויב היברידי, נחוש ואכזרי, ובין צורה מסוימת של בניין והפעלת כוח שנועדה לייצר שקט יחסי.

ברמת הפעלת הכוח, חלק מהכשל נובע משילוב לקוי בין הרתעה להתרעה. בדור האחרון ישראל פיתחה תחושת עליונות הרתעתית כלפי אויביה, שהתבססה על הערכות כוונה ועל ניסיון עבר, בעוד שהאויב קידם את יכולותיו לקו המגע בהדרגתיות ולאורך זמן, ובמקביל נערך בחשאי למהלומת פתיחה שחתרה למיטוט יכולת הלחימה של צה"ל, תוך פגיעה קשה ברוח ההתגייסות של החברה הישראלית. במקום לראות בהרתעה מצב זמני ושביר

כפי שהזהיר בן-גוריון, התפתחה נטייה לראות בה מצב כמעט קבוע, ולפרש כל שקט יחסי כהישג יציב ("שקט תמורת שקט"). התרעה מודיעינית חלקית יחד עם פרשנות מוטה שלה, לא תורגמו להיערכות מתאימה בשטח, ולכן כשההרתעה קרסה כשל גם מערך ההגנה, שהיה אמור להיות גיבוי במקרה של כשל התרעה.

נדרש גם לנתח את מרכיב "ההתגוננות" שועדת מרידור הוסיפה לתפיסת הביטחון בשנים האחרונות, בראי חוסן העורף אל מול ארסנל הטיילים והרקטות שאויבי ישראל בנו: עיקרון ההגנה שצה"ל פיתח בדור האחרון מול האיום הרקטי על העורף יכול היה, בעיני בן-גוריון, להשתלב רק כממד משני ומשלים ובטח לא כתחליף להרעתה ולהכרעה. בן-גוריון הכיר בחשיבות החוסן האזרחי והגנת העורף, אולם הדגש המרכזי שלו היה על העברת המלחמה במהירות אל שטח האויב ועל סיום מהיר של המלחמה, זאת כדי לצמצם את פגיעות העורף למינימום. להעביר למעלה

במונחי מערכי מיגון והתגוננות ככיפת ברזל הם אמצעי הכרחי להקטנת נזק ולשמירת רציפות החיים, אך אינם יכולים להגדיר את תכלית המערכה. אם ההגנה הופכת לעיקרון מוביל שמאפשר ניהול סכסוך רקטי מתמשך במקום להוות גשר עד למהלך הכרעה בשטח האויב, מדובר בסטייה מהותית מתפיסתו. בראיתו, הגנה על העורף תקפה כל עוד היא משרתת את היכולת לצאת להתקפה מכרעת, ולא כמנגנון קבע לשימור "שקט יחסי" תחת אש.

גם בהקשרים של הגדרת הכרעה וניצחון חל במדינת ישראל בלבול רעיוני ומושגי בדור האחרון, תוך התהוות סטייה חמורה מתפיסתו של בן-גוריון: בעוד הוא דיבר על הכרעה כשבירת כוחו המאורגן של האויב בצורה ברורה וחד-משמעית, הלך והשתרש מושג עמום של "ניצחון" המתורגם לעיתים לשקט זמני, להפחתת אש או להשגת תמונה תקשורתית חיובית. במקום לשאול האם האויב איבד את יכולת הלחימה והרצון לחזור לעימות רחב, נמדד "ניצחון" באמצעות פרמטר טקטי או תודעתי. כך, הכרעה הפכה מסיום חד של המערכה למונח גמיש, שאפשר ניהול סכסוך אינסופי, בניגוד לתפיסת בן-גוריון, שראה בהכרעה תנאי לחידוש ההרתעה ולביטחון ארוך טווח.

משום כך, אירוע ה-7 באוקטובר 2023, המהווה טלטלה דרמטית בהקשר תפיסת הביטחון הוא תוצר של שחיקה רעיונית-יישומית מתמשכת אל מול תפיסת הביטחון של בן-גוריון. זו אינה התנפצות של הפרדגמה הבטחונית של ישראל, אלא אי-קיומם של ציוויי תפיסת הביטחון, לרבות שכלולם אל מול אתגרים שהתפתחו בדור האחרון. ישראל בדור האחרון למעשה ויתרה על עקרון ההכרעה בשילוב אשליית הרתעה יציבה, והסתמכות יתר על התרעה מודיעינית שלא גובתה במערך כוחות, לרבות דריכותם ומוכנותם.

הכרעה וניצחון כמצפן לבניין כוח והפעלתו

בראית בן-גוריון הכרעה, כאמור, היא שבירת כוחו המאורגן של האויב בשטח, עד שלא יוכל להמשיך לנהל מערכה משמעותית, ואילו ניצחון הוא מימוש ההכרעה לצורך השגת יעד מדיני ברור ויציב. במציאות הישראלית העכשווית, בייחוד מול אויבים היברידיים כמו חמאס וחיזבאללה, הגבול בין שני המושגים היטשטש, ולעיתים "ניצחון" נמדד בשקט זמני או בתמונה תקשורתית, ללא הכרעה ממשית של היריב.

ראוי להפנים כי הכרעה בונה את התשתית הצבאית לניצחון, בעוד ניצחון הוא שינוי מצב גיאואסטרטגי, תודעתי ולעיתים גם פוליטי, אצל האויב, בזירה האזורית, ולא פחות מכך גם בתפיסתה של החברה הישראלית. כאשר מדובר באויב היברידי, הבנו שלא ניתן לצפות לכניעה טקסית או להפלת משטר בכל מערכה, אך ניתן וצריך לדרוש פגיעה עמוקה ומתמשכת ביכולותיו המבצעיות, בתשתיותיו, במפקדיו ובאמון הציבור שהוא נשען עליו, ובאופן שיווצר אצלו איום קיומי ממש.

ראוי להדגיש גם את המישור התודעתי, זאת משום שהחברה הישראלית בדורנו נעה בין שתי קצוות: מצד אחד, ציפייה אינסטינקטיבית לריסוק האויב בכל סבב, ומצד שני השתוקקות ל"הפסקת אש" מהירה והחזרת השגרה, גם אם האויב נשאר על הרגליים ותודעתו מתחזקת. זהו כשל מושגי: ניצחון אמיתי על אויב בדורנו חייב לכלול

לא רק הורדת מפלס האיום הפיזי, קרי רקטות, תשתיות ויחידות לוחמות, אלא גם שבירה של נרטיב הניצחון של האויב, ומניעת היכולת שלו להציג עצמו כמנצח מול עמו.

לשם המשגה ברורה, ההכרעה היא מושג צבאי-מבצעי, והיא שבירת כוחו המאורגן של האויב, שלילת יכולתו האפקטיבית להמשיך בלחימה, תוך שאיפה לקיצור משך המערכה. ההכרעה היא נקודת הסיום של הפעולה הצבאית בשדה הקרב, ולמעשה הרגע שבו האויב במבנהו הצבאי אינו מסוגל עוד לנהל עימות בקנה מידה שהיה קודם לכן, והוא מצוי בסכנה קיומית. ואילו ניצחון הוא מושג מדיני-אסטרטגי ותודעתי, המגלם את מימוש ההכרעה הצבאית לכדי שינוי מצב אסטרטגי מיטיב ובר-קיימא עבור ישראל. הניצחון יכול להתבטא בהסדר מדיני המשנה את המציאות הביטחונית לטובת ישראל, או לחילופין הגעה להישג המשנה מן היסוד את תנאיה הגיאוגרפיים של ישראל, וקיים בו מרכיב תודעתי מובהק (אצלנו ואצל האויב) באופן שיבהיר חד-משמעית שהעימות הצבאי היה משתלם עבור ישראל, וכלל לא משתלם לאויב.

לפיכך, בניין הכוח הנכון לישראל הוא כזה שמסוגל גם להכריע בשדה הקרב וגם לייצר תנאים שניתנים לתרגום לניצחון מדיני ותודעתי בר קיימא. בניין הכוח הצה"לי חייב להיות מכוון להכרעה שעיקרה שלילת יכולתו ורצונו של האויב לחזור לעימות רחב, וביצוע זאת במהירות ובחדות. לשם כך נדרש צבא שנבנה למערכה מתמשכת ורב-זירתית, עם יכולת תמרון רחבת היקף, וחילות אוויר-ים-מודיעין המשמשים כמכפיל כוח לתמרון ולא כתחליף לו.

צבא העם ומערכי הגיוס השונים

צה"ל הוקם כ"צבא העם" מתוך אילוצים ביטחוניים אסטרטגיים אך גם מתוך תפיסה תרבותית-חברתית, לפיה הצבא יהווה פלטפורמה ל-"ישראליות", נוכח קיבוץ הגלויות שאפיין את החברה הישראלית בתקופת הקמתה של המדינה ולפניה. ועם זאת מדינת-ישראל מאז תחילת שנות ה-90 נותרה כמעט לבדה עם מודל צבאי-עממי, ביחס למדינות המערב, שצבאותיהן הפכו להתנדבותיים-מקצועיים.

הייחודיות של מודל צבא העם בישראל היא השילוב בין צורך ביטחוני לבין משימה תרבותית-חברתית: צה"ל הוקם כצבא חובה המוני כדי להבטיח ביטחון מתמיד למדינה וגבולותיה, וכן לשמש ככור היתוך ל"ישראליות". כיום, תפיסה חברתית זו מתפקדת כפלטפורמת חיברות המחזקת את ממד ההסכמיות בחברה משוסעת, תוך שימור הלכידות הלאומית. חשיבותו ניכרת בכך שלצד היותו פלטפורמה לגיוס המוני לצרכי הביטחון, הוא המנגנון היחיד בחברה המחבר כמעט בין כל הקבוצות החברתיות תחת הקשר של משימה ערכית לאומית.

המודל המשולב של צה"ל, חובה, מילואים וקבע, נשחק בעשורים האחרונים בכמות ובאיכות, ואינו מותאם במלואו לאיומי העתיד ולצרכי כוח האדם, במיוחד לאחר 7 באוקטובר ולקראת אתגרי רב-זירה ממושכים.

שירות החובה

שירות החובה בצה"ל ממלא שני תפקידים מרכזיים: האחד הוא שמירה על ביטחונה השוטף של מדינת ישראל, והשני נוגע להבטחת איושו הקבוע של מערך המילואים. שירות החובה מהווה מנוף חיוני לגיוס המוני, ובייחוד לשם מיצוי הפוטנציאל האנושי האיכותי הקיים בחברה הישראלית.

בעשורים האחרונים נרשמה ירידה ניכרת באחוזי הגיוס לצה"ל מקרב כלל האוכלוסיה בישראל, מגמה שהעצימה מתחים חברתיים סביב שאלת הנשיאה בנטל הביטחוני. בנוסף, צמצום משך שירות החובה החריף את הפגיעה בסדר הכוחות הקבוע של הצבא. נסיבות פריצתה והתמשכותה של מלחמת התקומה הדגישו מחדש את הצורך

בהרחבת מעגל המשרתים, הן בשל האתגר הביטחוני המיידי, והן עקב השחיקה שחלה בכוחות הלוחמים במהלך הלחימה.

הרחבת גיוס החובה בשנים הקרובות היא צורך לאומי מהמעלה הראשונה. מדובר במהלך בעל חשיבות ביטחונית מצטברת, אך גם במהלך חברתי עמוק שנועד לחזק את המרקם הישראלי ולהשיב את תחושת האחריות המשותפת, דווקא על רקע הקיטוב החברתי שגבר טרם המלחמה.

מערך המילואים

נוכח המציאות הביטחונית שהתעצבה בעשורים האחרונים, ובעיקר בעקבות הרפורמות ששינו את תמהיל השירות בצה"ל ואת מאפייני כוח האדם, ולאחר מלחמת התקומה, התחדדה ההבנה כי מערך המילואים מהווה נכס אסטרטגי, עתודה מרכזית לעת שגרה וחירום, ובעל חשיבות עליונה ליכולות ההגנה וההתקפה של מדינת ישראל. מערך זה, המהווה כ-70 אחוזים מממדי צה"ל, חווה במהלך העשור הקודם תהליכי שחיקה: יחידות צומצמו, משאבי בניין הכוח הופחתו והאמצעים התיישנו. אף על פי כן, עם מתקפת הפתע של 7 באוקטובר 2023, מאות אלפי אנשי מילואים התייצבו באופן מיידי לשירות, והפגינו מחויבות יוצאת דופן. גיוס המילואים המהיר והנרחב נטרל סכנה קיומית ממשית למדינת ישראל.

ועם זאת, הגיוס ההמוני חשף פערים מהותיים בכוננות ובמוכנות של מערך המילואים, ומכאן הצורך הדחוף להכיר בו כנכס לאומי מדרגה ראשונה ולשמר את רמת כשירותו והיערכותו להתמודדות עם תרחישי מתקפת פתע עתידיים.

מערך הקבע

מערך הקבע בצה"ל מהווה את השלד של בניין הכוח והפעלתו. זהו גרעין מקצועי הנדרש להפגין מומחיות, מסירות ושליחות נוכח אתגרי הביטחון השוטפים של מדינת ישראל. בשנים האחרונות חווה מערך הקבע שחיקה ניכרת, תדמיתית ואיכותית כאחד. תהליכים אלה הובילו למשבר בקרב הקצונה הזוטרה ובקרב הנגדים, הנובעים הן מהמציאות המורכבת בצה"ל והן משינויים ומגמות חדשות בעולם העבודה האזרחי. כתוצאה מכך נוצר מחסור בכמות ובאיכות המשרתים בקבע.

צה"ל מחויב להחזיר את תחושת הגאווה והמשמעות לשירות הקבע ולחזק מחדש את עמוד השדרה המקצועי שלו. ללא מערך קבע איכותי ומחויב, יישען צה"ל על תשתית ארעית ומוחלשת. משום כך, על הצבא ליזום ולפתח תכניות שירות חדשניות, גמישות ואטרקטיביות לקצינים ולנגדים, שיבטיחו את שימור ההון האנושי ואת חוסנו של צה"ל לשנים הבאות.

מרכיבים ייחודיים: חמשת העוצמות

הביטחון הלאומי של מדינת ישראל נשען על מארג עוצמות רחב: תרבותי, חברתי, כלכלי וצבאי, המשלימים זה את זה ומאפשרים לה להתמודד עם מציאות אסטרטגית מורכבת. כל אחד מן הממדים הללו הוא תנאי חלקי בלבד, אך חיבורם הוא שהופך את ישראל למוקד יציבות יחסית בסביבה אזורית עוינת ודינמית.

העוצמה התרבותית-זהותית

ישראל נשענת על סיפור לאומי ייחודי, המחבר עבר היסטורי עמוק, טראומה קולקטיבית וחזון עתידי של שיבת ציון וריבונות. עצם קיומה של מדינת הלאום היהודית לאחר השואה, כריבונות עצמאית בחבל ארץ בעל משמעות דתית, היסטורית ומטאפיזית, מייצר מקור עוצמה תודעתי שמזין את היכולת לעמוד מול אימים מתמשכים. התרבות הישראלית משלבת יסודות יהודיים, מערביים ומזרחיים, שפה מחודשת, יצירה אמנותית ענפה והוויה חינוכית-ערכית המייצרת תחושת ייעוד. העוגן התרבותי-ערכי הזה הוא מה שמאפשר להגדיר מטרות לאומיות ארוכות טווח, לעצב את מערכת החינוך סביבן ולהצדיק מאמצי הגנה והקרבה גם בעידן אינדיבידואלי וגלובלי.

העוצמה החברתית

העוצמה החברתית של ישראל מבוססת על חוסן קהילתי, על רשתות הערכות ההדדית ועל היכולת לגייס עצמי מהיר בשעת משבר. החברה הישראלית פיתחה לאורך שנות קיומה דפוסי התארגנות אזרחית, התנדבות, עזרה הדדית ושותפות גורל, שמתבטאים הן במערך המילואים והן ברגעי חירום אזרחיים. גם במציאות של קיטוב פוליטי ושסעים זהותיים, מתגלה מחדש, בזמני משבר, תחושת סולידריות בסיסית המתורגמת למוכנות להתנדב, לפתוח בתים, לאמץ משפחות ולעמוד ביחד תחת איום. חברה שמסוגלת להמשיך לתפקד, ליזום ולהתארגן גם תחת אש, מגדילה מאוד את גמישותו של צה"ל ואת מרחב הפעולה של מקבלי ההחלטות – מדובר בנכס אסטרטגי, שכאמור שזור בתרבות היסטורית ובתודעה היהודית הייחודית.

העוצמה הצבאית-ביטחונית

העוצמה הצבאית של ישראל מהווה מרכיב מרכזי בביטחון הלאומי, אך היא אינה רק כוח המביא לידי ביטוי אש, אלא כמערכת מורכבת של ידע, ניסיון מצטבר, תורת לחימה ומערך אנושי ייחודי. צה"ל נהנה מיתרון איכותי בתחום המודיעין, השליטה והבקרה, הכוח האווירי והיכולות המיוחדות, לצד גמישות ארגונית ויכולת למידה מהירה מעימותים חוזרים. מערך המילואים המהווה את עיקר כוח המחץ הצבאי הוא מאפיין ייחודי של העוצמה הישראלית: חיבור ישיר בין צבא לחברה, ניסיון קרבי נרחב של אוכלוסיות רחבות ומערך גיוס שמאפשר בתוך זמן קצר לעבור ממצב שגרה למצבי חירום רבי-זירתיים. נוסף לכך, תעשיות הביטחון והקשר ההדוק בין צה"ל למערכת המדעית והטכנולוגית האזרחית מפיקים יתרון מצטבר – פיתוח ויישום מהירים של פתרונות בשדה הקרב, מהמערכות ההגנתיות ועד לכלי התקפה מדויקים.

העוצמה הכלכלית והטכנולוגית

ישראל התהוותה לאימפריית חדשנות וטכנולוגיה, בעלת כושר הסתגלות גבוה, מערכת יזמית דינמית ושילוב ייחודי בין הון אנושי איכותי, יכולות מחקר ופיתוח, ותעשייה ביטחונית מתקדמת. המשק הישראלי, על אף פגיעויות ואי-שוויונים, הצליח לאורך עשורים לייצר צמיחה, מגזר עסקי גלובלי ויכולת להמיר ידע אזרחי ליכולות ביטחוניות: בסייבר, מודיעין, מערכות הגנה, בינה מלאכותית ואמצעי לחימה מתקדמים. עוצמה זו מאפשרת מימון מתמשך של בניין כוח, השקעה בתשתיות קריטיות והסתמכות על יתרון יחסי בתחומים שבהם האיכות עולה על הכמות. מעבר לכך, הכלכלה הישראלית מראה יכולת התאוששות יחסית מהירה ממשברים ביטחוניים וגלובליים כאחד, זאת בזכות גמישות שוק העבודה, רוח יזמית ותפיסה ציבורית שמתרגמת חדשנות לצורך הישרדותי, ולא רק לצורך נוחות. בכך הופך הממד הכלכלי למקור כוח תודעתי, המשדר ביטחון עצמי

ויכולת להזניק יוזמות גם תחת אי־ודאות. עוצמה זו כוללת גם את מקסום העצמאות האנרגטית בשגרה ובחירום והבטחת יתירות אנרגטית (תחנות כוח, מאגרי גז, זיקוק נפט וייצור חשמל), עצמאות החימושים (בפרט בפסי ייצור קריטיים), ועצמאות מזון.

אנרגיה בבסיסה היא התשתית שמבטיחה את הרציפות התפקודית ומרחב הפעולה של המערכת המדינתית. על מדינת ישראל לדאוג למקסום העצמאות האנרגטית - בין היתר תוך צמצום התלות בגורמים זרים ופיתוח מקורות אנרגיה עצמאיים. הדבר כולל את מאגרי הגז הטבעי, שטומנים בחובם יכולת עצמאות אנרגטית משמעותית לצד מטבע מדיני מול מדינות שכנות כמו מצרים ומדינות באירופה; שימור יכולת זיקוק נפט עבור הרציפות התפקודית של תחנות הכוח לצד הצרכים הייחודיים השונים של מערכת הביטחון, ביניהם דלק למטוסים, טנקים, רכבים צבאיים וכטב"מים; ופיתוח מקורות אנרגיה מתחדשת. תלות מוחלטת בייבוא מקורות אנרגיה או באחסון מקורות אנרגיה מיובאים עלול להציב את ישראל בפני תקרת מרחב תמרון בעיתות חירום, וליצירת מנוף לחץ מדיני בדמות אמברגו, מצור ימי או התניות שונות. יש למקסם את היכולת של ישראל, בתור מדינה קטנה ודלה יחסית באמצעים אנרגטים מסורתיים, לספק את צרכי האנרגיה שלה באופן עצמאי ככל הניתן.

אנו רואים ביכולת הכלכלית לא רק מנוע צמיחה אלא רכיב ליבה בעוצמה הלאומית. בישראל, כלכלה חזקה איננה מותרות; היא תנאי הכרחי לעמידה במלחמות ארוכות, למימון בניין כוח צבאי מתקדם, לשמירה על לכידות חברתית ולחיצוק מעמדה האסטרטגי של המדינה בעולם. לכן, בעינינו, השאלה איננה רק כיצד משקמים את הכלכלה לאחר משבר, אלא כיצד מעצבים אותה מראש כ"תשתית ביטחון" - עם יתרון יחודי בתחומים שבהם לישראל יכולת חסרת תקדים: סייבר, היי־טק, גז טבעי, חדשנות אזרחית-ביטחונית ובריתות אזוריות.

נקודת המוצא שלנו היא שהקשר בין ביטחון לכלכלה דו־כיווני: ביטחון יוצר תנאים לצמיחה, אך צמיחה היא שמאפשרת רמת ביטחון גבוהה לאורך זמן. למדינת ישראל, אשר נדרשת להשקיע באופן קבוע שיעור גבוה מהתוצר בהגנה, אין אפשרות להסתפק בכלכלה בינונית. ככל שהתוצר גדול יותר, "עוגת" המשאבים המוקצית לביטחון יכולה להישאר משמעותית מבלי לחנוק חינוך, בריאות ותשתיות אזרחיות; וככל שהכלכלה מגוונת וחדשנית יותר, כך יכולתנו לשאת זעזועים ביטחוניים מבלי להגיע למשבר קיומי מתעצמת.

התחום הראשון שבו יתרונה הייחודי של ישראל יכול וצריך להיות ממונף לעוצמה לאומית הוא מרחב הסייבר. ישראל היא אחת המדינות המובילות בעולם בסייבר הגנתי והתקפי, עם אקוסיסטם של יחידות צבאיות (8200 וגופים נוספים), תעשייה ביטחונית וסטארט־אפים שמתמחים בהגנה על תשתיות, פיננסים, אנרגיה ותקשורת. בעינינו, זה איננו רק "סקטור היי־טק" נוסף, אלא חומת המגן של הכלכלה ושל הריבונות בעידן דיגיטלי. המשמעות היא מדיניות ממלכתית ברורה: חיזוק מרכזי מצוינות בסייבר, שימור ושיפור הקשר בין צה"ל, האקדמיה והתעשייה, והפיכת ישראל למרכז אזורי לשיתופי פעולה בתחום זה, במיוחד עם מדינות הסכמי אברהם, שגם הן חשופות לאותם איומים. שיתוף פעולה אזורי בסייבר - שבו ישראל מובילה ידע והגנה ומדינות המפרץ מביאות הון ושווקים - מייצר שכבת ביטחון כלכלי־טכנולוגי משותפת ומעצים את משקלנו האסטרטגי.

בהמשך ישיר לכך, אנו רואים בהיי־טק בכלל נכס אסטרטגי שיש לטפח באופן מכוון כעמוד שדרה של העוצמה הלאומית. ענף ההיי־טק אחראי לחלק ניכר מהתוצר, מהיצוא ומההשקעות הזרות, והוא גם מקור מרכזי לטכנולוגיות ביטחוניות - החל ממודיעין מבוסס בינה מלאכותית ועד מערכות הגנה מתקדמות. מנקודת ראות ביטחונית, חיזוק המערכת הזו דורש שלושה צעדים: שמירה על סביבה רגולטורית ומשפטית יציבה ואטרקטיבית למשקיעים; המשך השקעה בהון האנושי באמצעות מערכת חינוך לאומית ששמה דגש על מדעים, טכנולוגיה ויזמות; ומיסוד שיתופי פעולה אסטרטגיים בין חברות ישראליות לבין חברות וגופי השקעה במדינות הסכמי אברהם ובמדינות ידידותיות נוספות. בעידן שבו חדשנות טכנולוגית מגדירה את יחסי הכוחות הגלובליים, ישראל חייבת להבטיח שהמוח הישראלי נשאר כאן, יצירתי ומוגן, ושחברות ישראליות יכולות לצמוח בקנה מידה אזורי ובינלאומי מבלי להיגרר ליציאה מסיבית החוצה.

מוקד עוצמה נוסף, שברור לנו שהוא משנה כללי משחק, הוא הגז הטבעי במזרח הים התיכון. גילוי ופיתוח המאגרים הפכו את ישראל, בתוך עשור, ממדינה תלויה ביבוא אנרגיה למדינה המסוגלת לספק לעצמה חשמל לאורך זמן ואף לייצא גז לשכנותיה. מנקודת מבט ביטחונית, זוהי מהפכה: עצמאות אנרגטית יחסית מפחיתה פגיעות לסחטנות ואיומים, והופכת את ישראל לשחקן משמעותי בפוליטיקה האנרגטית של האזור ושל אירופה. אך כדי שהגז יהפוך לעוצמה ולא לחולשה, נדרשת מדיניות ברורה: הגנה צבאית יציבה על אסדות ותשתיות בים; השתלבות חכמה בפורומים אזוריים כמו פורום הגז של מזרח הים התיכון; ושימוש מושכל בהכנסות להשקעה בתשתיות ארוכות טווח, במחקר ובחינוך, במקום התמסרות לפופוליזם תקציבי קצר מועד.

ברקע כל אלה עומדים הסכמי אברהם ושורת הבריתות האזוריות והבינלאומיות שישראל החלה לבנות בשנים האחרונות. בעינינו, הסכמי אברהם מגלמים את העיקרון שאנו מדגישים זה שנים: "שלום מתוך עוצמה" – לא ויתור על נכסים אסטרטגיים, אלא חיזוק שותפויות על בסיס אינטרסים משותפים של ביטחון, כלכלה וחדשנות. מדינות המפרץ רואות בישראל שותפה טבעית במעבר לכלכלת ידע, באבטחת אנרגיה, במערכות מזון ומים חכמות ובסייבר; ישראל רואה בהן מקור להון, שווקים והשפעה גאו-כלכלית. הרחבת ההסכמים והעמקתם אל תחומי השקעות טכנולוגיות, ייצור משותף, מרכזי מחקר ופיתוח ומאגרי אנרגיה, יוצרת רשת ביטחון כלכלית-אסטרטגית שמפחיתה את תלותנו בשווקים עוינים ומעצימה את חוסנו מול לחצים מדיניים וכלכליים.

כדי להעצים את היכולת הכלכלית בראי עוצמה לאומית, יש צורך בהסתכלות אסטרטגית על ניהול התלות ההדדית. מבחינתנו, ישראל חייבת להקטין תלות קריטית בשחקנים העלולים להפעיל עליה לחץ פוליטי-ביטחוני (למשל, בספקי תחמושת או טכנולוגיות מסוימות), ובמקביל להעמיק תלות הדדית עם שותפות אסטרטגיות – כך שכל ניסיון לפגוע בישראל יתפס בעיניהן כפגיעה ישירה בהן. זהו עיקרון יסודי בביטחון כלכלי: לפזר סיכונים, לבנות שרשראות אספקה מגוונות, ולבסס מרכזי ייצור ותשתיות קריטיות בישראל עצמה ובמדינות ידידותיות.

אנחנו גם מדגישים שהעצמת היכולת הכלכלית מחייבת התנהלות אחראית במישור התקציבי. תקציב הביטחון חייב להיות יציב ורבי-שנתי, כך שיהווה בסיס לתכנון ולפיתוח ארוך טווח, אך אין פירושו "צ'ק פתוח". ההכרח הוא התייעלות, שקיפות, והפיכת מערכת הביטחון לשותפה פעילה ביצירת ערך כלכלי – באמצעות פיתוח טכנולוגיות דו-שימושיות, שחרור ידע לשוק האזרחי, ותמיכה ביזמים צעירים שיוצאים מצה"ל ותעשיות הביטחון אל המגזר הפרטי. במקביל, על מדינת ישראל להיזהר מצעדים כלכליים קצרי ראות שמערערים את אמון השווקים והמשקיעים – פגיעה בעצמאות מוסדות כלכליים, חוסר יציבות רגולטורית או מסרים מעורבים ביחס לכיבוד חוזים והתחייבויות. כל אלה נתפסים בעינינו כחולשה ביטחונית לא פחות מחולשה צבאית.

לבסוף, אנו רואים בהעצמת היכולת הכלכלית חלק ממערך החוסן הלאומי: כלכלה שנותנת תקווה, הזדמנויות וצמיחה לרוב שכבות האוכלוסייה מחזקת את מחויבות הציבור למדינה, מצמצמת קיטוב ומקטינה את הנטייה לניכור ולערעור פנימי. כאשר אזרחים חשים שהמאמץ הביטחוני מתורגם גם לשיפור ברמת החיים, להשקעה בבריאות, לתשתיות מודרניות ולשילוב אוכלוסיות נוספות בשוק העבודה ובמערך הייצור – הנכונות שלהם לשאת בנטל השירות, המילואים והמיסוי גדלה. במובן הזה, השקעה כלכלית איננה רק "תמורה" על הביטחון, אלא חלק מן הביטחון עצמו: חיזוק הרצון לחיות כאן, לגדל כאן משפחה, ולבנות עתיד ארוך-טווח במדינת ישראל.

המאה ה-21 מחייבת תפיסת ביטחון שבה הסייבר, ההייטק, הגז הטבעי, הסכמי אברהם והבריתות הכלכליות אינם שוליים אלא לב מערכת הביטחון הלאומי. דרכם, ישראל יכולה לבנות עוצמה כלכלית שתשמש שכבת מגן נוספת לצד הצבא, ותאפשר לה לעמוד לבד בעת הצורך, אך גם למשוך אליה שותפות אזוריות וגלובליות מתוך אינטרס משותף עמוק. זו הדרך, בעינינו, להבטיח לא רק ניצחון במערכה הבאה, אלא ביטחון, יציבות ופריחה כלכלית לדורות קדימה.

עוצמה מדינית

לישראל יש אינטרס בשימור הברית האסטרטגית עם ארצות הברית, חיזוק היחסים הקרובים עם אירופה, הודו ודרום אמריקה, חיזוק מעמדה הבינ"ל והאיזורי, ושימור מערכת יחסים טובה עם סין ורוסיה לצד מדינות אחרות. ישראל היא חלק מהברית המערבית ונמצאת בחזית המאבק מול הצייר הרדיקלי. העמקת הקשרים בזירה האיזורית והבינ"ל תורמת כמכפלת כוח מדינית לעוצמתה של ישראל מתוך הכרה בערכה המשמעותי כמעצמה איזורית ומדינה שוחרת שלום.

לאור בגרותה, על מדינת ישראל לעבור משלב של סיוע למעמד של שותפות אסטרטגית במסגרת בברית מול ארצות הברית, ולהבין את העוצמה הטמונה במלחמה על התודעה ודעת הקהל כחלק מתהליך זה.

ההבנה ביתרון שבהרחבת הסכמי השלום והבריתות האיזוריות, בגיוס שחקנים כמו הודו כמכפלת כוח לעוצמה המדינית של ישראל, הינה עצמאית מההבנה שריבונות - היכולת להגן על עצמנו בכוחות עצמנו מפני כל איום - היא יסוד ההגנה על המדינה, ולא הסכמים בלבד.

כמי שמבקשים להבטיח את ביטחון ישראל לדורות, אנו סבורים שפרדיגמת "מדינת האי" אינה רק מיושנת, היא הפכה למסוכנת. היא מצמצמת את היצירתיות האסטרטגית, מגבילה את שדה הפעולה המדיני ומונעת מאיתנו למצות נכס עצום: האפשרות להפוך את רשת הבריתות הבינלאומיות של ישראל למכפיל כוח אסטרטגי, צבאי וכלכלי, תוך שמירה קפדנית על עקרון העל - ישראל חייבת תמיד להיות מסוגלת להגן על עצמה בכוחות עצמה.

ניפוץ פרדיגמת "מדינת האי" איננו ויתור על עצמאות, אלא שינוי נקודת המבט: מישראל מבודדת המתגוננת לבד, לישראל ריבונית, חזקה וסוברת ביטחון, הממקמת את עצמה כליבה של מערך בריתות רבי-קוטבי - עם ארצות הברית, מדינות מזרח אירופה, הודו ומדינות הסכמי אברהם - באופן שמחזק את עצמאותה הצבאית והכלכלית, ולא מחליש אותה.

הצייר הראשון הוא הברית האסטרטגית עם ארצות הברית. במשך שנים נתפסה ברית זו בעיקר במשקפיים של תמיכה מדינית וסיוע ביטחוני. בתפיסת הביטחון שאנו מציעים, הברית עם וושינגטון הופכת למרחב פעולה רחב בהרבה: שיתוף פעולה דוקטרינרי, מודיעיני וטכנולוגי, שותפות בפיתוח מערכות הגנה אקטיבית, מיסוד שיח עומק על תפיסת האיומים האזורית, וגיבוש מסגרות משותפות להתמודדות עם איראן ועם האתגרים הגלובליים. כל זאת, תוך עמידה עיקשת על הצורך הישראלי לבנות עצמאות בתחמושת, בתעשיות ביטחוניות וביכולות יצור קריטיות - דווקא כדי להיות שותף אמין וחזק יותר, ולא נספח חלש הממתין לחסדי אחרים. על ישראל להפוך משחקן "נתמך" לשותפה אסטרטגית של ארצות הברית ולשחקן הפרו-מערבי הראשי במזרח התיכון.

הצייר השני הוא שיתוף פעולה עם מדינות מזרח ומרכז אירופה - פולין, צ'כיה, הונגריה ואחרות, הנמצאות בעצמן בחזית מתוחה אתנו-תרבותית נצחית מול רוסיה, ומחפשות מודלים של עמידה ריבונית לצד חברות בברית רחבה. המדינות הללו רואות בישראל דוגמה למדינה קטנה אך נחושה, ששילבה בין בניין כוח עצמאי לבין ברית עם מעצמה עולמית. מתוך דיאלוג ביטחוני עמוק, ניתן לבנות מתווה של שיתוף פעולה בתחומי הגנה אווירית, סייבר, מודיעין ואימונים, שבו ישראל אינה רק "לקוחה" של נאט"ו, אלא ספקית ידע, תורות לחימה ויכולות. עברנו, שותפות זו מייצרת גשרים אל עומק אירופה, מחזקת את הלגיטימציה הבינלאומית של פעולותינו, ופותחת שוקי נשק ושיתופי פעולה שאינם תלויים רק בווינגטון.

הצייר השלישי הוא השותפות האסטרטגית עם הודו. זוהי מדינת-ענק בעלת אינטרסים משקים לישראל בזירות רבות: מאבק בטרור איסלאמי קיצוני, התמודדות עם מדינות אויב חמושות ביכולות גרעין וטילים, וניסיון לבנות עצמאות טכנולוגית ותעשייתית מול כוחות גלובליים גדולים. בעינינו, הברית עם הודו היא הזדמנות היסטורית: שיתוף פעולה ביטחוני, מודיעיני וטכנולוגי, מהגנה אווירית ועד סייבר וחלל, לצד בניית ברית "אינדו-אברהמית" רחבה המחברת בין ישראל ובין הודו סביב אינטרס משותף של יציבות, פיתוח ובלימת הציירים הרדיקליים

באזור. יצירת ציר ישראל-הודו-מדינות הסכמי אברהם יכולה להפוך את ישראל משחקן מקומי למדינת מפתח בגאופוליטיקה של המאה ה-21.

הציר הרביעי - מדינות הסכמי אברהם: איחוד האמירויות, בחריין, מרוקו, ובהמשך גם סעודיה אם תצטרף לצד מדינות מוסלמיות כמו אינדונזיה, מלזיה ופקיסטן. ההסכמים הללו כבר הוכיחו את פוטנציאל השינוי שלהם - לא רק כ"שלום קרי" אלא כפלטפורמה לשיתוף פעולה ביטחוני, כלכלי וטכנולוגי רחב. בתפיסה שלנו, זהו מרכיב יסוד במעבר מ"מדינת אי" ל"מדינת ציר": ישראל הופכת לחוליה מרכזית בברית אזורית פרו-מערבית, המתמודדת יחד עם איומים משותפים - איראן, טרור, ערעור נתיבי השיט והמאבק על חופש הפעולה ביים התיכון וביים האדום.

המשמעות האסטרטגית של בריתות אלו אינה רק "יותר חברים בעולם". עבור ישראל, המוקפת אויבים ותלויה ב-95% מיבוא דרך הים, שיתופי פעולה אזוריים ובינלאומיים משנים את גאומטריית האיומים. אם בעבר ראינו את עצמנו כנתונים לחסימת נתיבי שיט וללחץ כלכלי, הרי שכיום ניתן לבנות מנגנוני הגנה ביים ובאוויר בשיתוף שותפים אזוריים - הגנה על נתיבי שיט ביים האדום וביים התיכון, חלוקת משימות מודיעין ותגובה, ויצירת "קואליציות רצון" שיפעלו יחד במצבי משבר. במקום להתמודד לבד מול ניסיונות איראניים או של שלוחותיה לערער את היציבות הימית, ישראל יכולה וצריכה להיות חלק ממערך אזורי-בינלאומי ששומר על פתיחת הימים ועל חופש התנועה של האנרגיה והסחורות החיוניות לקיומה.

מתוך כל אלה עולה עיקרון נוסף שהוא יסודי בעינינו: "ריבונות תחילה, בריתות במקביל". תפיסת הביטחון שאנו מציעים אינה מסתפקת בבנייה של "קשרים טובים" עם העולם על חשבון עמידה עצמאית; היא דורשת בדיוק את ההפך. ישראל חייבת להמשיך לבנות את כוחה העצמי - צבא יבשה חזק, עליונות אווירית, שליטה ביים, היערכות לאורך הגבולות, עצמאות אנרגטית עד כמה שניתן - ולאחר מכן "להלביש" על כוח זה בריתות המעצימות אותו. ברית שאין לה מאחוריה עוצמה פנימית היא ברית של תלות; ברית שמבוססת על עוצמה פנימית היא מנוף. אנו שואפים אך ורק לסוג השני.

השינוי הפרדיגמטי שאנו מבקשים לקדם הוא כפול: כלפי פנים וכלפי חוץ.

1. **כלפי פנים** - מעבר מתודעת מצור מבודדת לתודעת ריבונות אחראית, הרואה בישראל מדינה בעלת אחריות אזורית, כלכלית וביטחונית. הדבר מחייב הכשרת דור מנהיגות שמבין לעומק מדיניות חוץ, כלכלה גלובלית ואדריכלות ביטחונית אזורית, ולא מסתפק רק בנייהול הזירה המיידית.
2. **כלפי חוץ** - הבהרה כלפי שותפינו שאיננו מחפשים "שומרי ראש", אלא שותפים; שאיננו מצפים שמישהו ילחם במקומנו, אלא שישראל מתכוונת להמשיך ולהיות "המדינה שגלחמת על עצמה", אך בשותפות יחד עם אחרים הבנויים על אותם יסודות של יציבות, ריבונות ואחריות.

הזדמנות ניפוץ פרדיגמת "מדינת האי" התחדדה דווקא מתוך המשבר: אירועי ה-7 באוקטובר וההתגייסות הבינלאומית והאזורית סביב ישראל חשפו, לצד כשלים קשים, גם את עומק הפוטנציאל של רשת הקשרים שבנינו בעשורים האחרונים. הם הראו שישראל איננה עוד נקודה מבודדת על המפה, אלא חלק מרצף אסטרטגי רחב - ממזרח אירופה דרך המזרח התיכון ועד הודו - שבו למדינת הלאום היהודית יש ערך מוסף ברור: ניסיון בלחימה, טכנולוגיות מתקדמות, מודיעין איכותי, וכלכלה חדשנית.

העשור הקרוב צפוי להיות חלון הזדמנויות היסטורי - אם ישראל תדע לשלב בין ריבונות חזקה לבין מערך בריתות מתוכנן, עם ארצות הברית, מזרח אירופה, הודו ומדינות הסכמי אברהם, נוכל לפרוץ אל מציאות אחרת: מדינה קטנה בגודלה, אך מרכזית במערך הבריתות, היוזמת והיציבות האזורית והבינלאומית. כך נבטיח לא רק שנדע להגן על עצמנו ביום פקודה, אלא שגם ניצור סביבנו מערכת תמיכה, הרתעה ושיתוף פעולה שתהפוך את היום הזה לפחות סביר.

ארבע המערכות המחייבות חידוד התפיסה

ישראל ניצבת כיום מול ארבע מערכות יסוד שחיבורן יוצר את תפיסת הביטחון הלאומי החדשה: הזהות והאתוס, הריבונות, המאבק בדה-לגיטימציה ובאנטישמיות, והמערכה על העלייה וקיבוץ הגלויות. כל אחת מהן היא חזית אסטרטגית בפני עצמה, אך רק ראייה אינטגרטיבית מאפשרת יצירת ביטחון לאומי בר-קיימא "מהפנים החוצה".

המערכה על הזהות והאתוס

נקודת המוצא היא שהעוצמה הלאומית של ישראל נשענת בראש ובראשונה על תודעה, על סיפור קולקטיבי משותף ועל אתוס יהודי-לאומי מובהק, ולא רק על עוצמה צבאית או טכנולוגית. ההבנה שהגלים הפוסט-מודרניים והאימוץ הלא-מבוקר של נרטיבים פרוגרסיביים מחליש את עצם הלגיטימיות של קיומה של מדינת הלאום היהודית. כאשר כל נרטיב מוגדר כשווה ערך, וכל אמת היסטורית מוטלת בספק, נוצר כרסום ביסודות ההכרה בצדקת הדרך הצייונית, החל מן הזיקה ההיסטורית לארץ ישראל ועד הצדקת הריבונות הלאומית.

המערכה על האתוס מכוונת לשיקום ולחיזוק התודעה ההיסטורית והערכית של העם היהודי: הבנת הרצף מן התנ"ך, דרך השיבה לציון ועד הקמת המדינה ומאבקי ההישרדות שלה. המסמך מדגיש את הצורך לנסח מחדש נרטיב ציוני-יהודי רלוונטי לדור צעיר, שיודע לדבר בשפתו אך אינו מבטל את יסודות הסיפור הלאומי, את החיבור למסורת ואת המימד היהודי המובהק של המדינה. בתי הספר, המערכות הבלתי-פורמליות, השירות בצה"ל, והמרחב התרבותי-קשורתי כולם מזוהים כזירות חיוניות במאבק זה על התודעה, שכן דרכן מתעצבת ההזדהות של הדור הבא עם מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

המערכה על הריבונות - ביטחון מהפנים החוצה

הביטחון לאומי של ישראל איננו רק מאמץ אופרטיבי מתמשך גבולות, צבאות ויכולות אש, אלא בראש ובראשונה ריבונות אפקטיבית - שליטה ממשית בשטח, באוכלוסייה ובמשילות הפנימית. השלכות ההזנחה של מרכיבי משילות כגון פשיעה לאומנית, רפיון אכיפה, מהוות איום אסטרטגי על עצם היכולת של ישראל לשמר את מעמדה כמדינת לאום ריבונית.

מתוך כך מודגשת התובנה שביטחון צריך להיבנות "מהפנים החוצה": רק חברה מלוכדת, בעלת אמון במוסדות המדינה ותחושת צדקת הדרך, מסוגלת להפעיל כוח כלפי חוץ לאורך זמן. הריבונות מתפרשת כאן כמשילות במרחב הפיזי (נגב, גליל, יו"ש, ערים מעורבות), אך גם כמשילות במרחב האזרחי - משפט, אכיפה, גביית מסים, נוכחות מוסדות המדינה, סגירת פערים חברתיים ומניעת היווצרות "מדינות בתוך מדינה". כאשר הריבונות נסדקת מבפנים, האויבים החיצוניים מזיהם פתח לערעור נוסף - ומכאן הקשר ההדוק בין אחריות שלטונית פנימית לבין חוסן ביטחוני חיצוני.

המערכה על ההגמוניה במזרח התיכון

המערכה מול הציר השיעי בו אנו עוסקים מזה שנות דור מצויה תחת מאמץ מתמשך לפירוק, לבליתו ולהקטנת חופש הפעולה של איראן ושלוחותיה בלבנון, בסוריה, בעזה ובזירות נוספות. יעד המינימום הנדרש הוא שימור ההישגים שנצברו מול הציר השיעי: מניעת הפיתוח של יכולת גרעינית ובליסטית באיראן, מניעת התבססות איראנית בסוריה, מניעת התעצמות חיזבאללה, ושימור הרתעה משמעותית בעזה, מתוך הבנה שכל נסיגה מהישגים אלה תתורגם מיידית לחיזוק הציר השיעי והגברת האיום על העורף הישראלי. יחד עם זאת, קיימת הכרה בכך שיתכן וההגמוניה האיראנית עומדת בפני ריסוק טוטאלי, ושפירוקה יוביל לואקום ביטחוני-מדינתי, בדגש על התעצמות שחקנים אחרים.

למדנו כי ההגמוניה במזרח התיכון איננה קבועה, וכי עליית כוחה של תורכיה בצפון ומצרים בדרום יוצרת מבנה אזורי דינמי המשלב ריבונות, שיתופי פעולה והזדמנויות. במסגרת זו נדרש שכלול מתמיד של עקרונות תפיסת

הביטחון הישראלי, כך שתהיה ערוכה למענה מול היגיון מדינתי משתנה, שילוב בין הרתעה צבאית, תמרון מדיני, בניין שותפויות חדשות, תוך הבנה מעמיקה של שאיפותיהן האסטרטגיות של תורכיה ומצרים. התמונה המתקבלת מחייבת גיבוש תורת פעולה אזורית גמישה, השומרת מצד אחד על חופש פעולה מול הציר השיעי ומצד שני מנצלת את השינויים במאזני הכוח כדי לעגן את מעמדה של ישראל כגורם מרכזי ויציב במרחב.

המערכה מול הדה-לגיטימציה והאנטישמיות

מערכה זו היא רבי-ממדית נגד תופעה משולבת: דה-לגיטימציה מדינית, משפטית ואקדמית של ישראל, יחד עם גל אנטישמיות מתחדש במסווה של ביקורת פוליטית. במסמך נחשפת התגבשות נרטיב פרוגרסיבי עולמי, הרואה ביהודים בישראל את "המדכאים" ובפלסטינים את "המדוכאים", ובכך הופך את סיפור השיבה הלאומית של העם היהודי לסיפור קולוניאליסטי כביכול.

נגד נרטיב זה מוצבת התפיסה של ישראל כמדינת מיעוט מותקף המגן על עצמו מפני אויב ברברי וחסר מעצורים, במסגרת מאבק מוסרי וצודק על החיים ועל חירותו הלאומית של העם היהודי. הדגש הוא על כך שהיהודים אינם "הנבלים" בסיפור, אלא גיבורים המפעילים כוח כנגד כוחות רשע בעלי תרבות רצחנית ותפיסת עולם ברברית שאינה בוחלת בשום דרך על מנת לממש את האידאולוגיה הרצחנית שלה.

הגנה על העם היהודי באשר הוא מחייבת מעבר להגנת מדינת ישראל כישות טריטוריאלית, גם אחריות רחבה לשלומם, חירותם וביטחונם של יהודי התפוצות. הקשר עם הקהילות היהודיות בעולם מופיע כמכפיל עוצמה וכחלק אינטגרלי מן הביטחון הלאומי, ולא רק כנדבך דיפלומטי או תרבותי. מכאן נובעת חובה לפעולה פרואקטיבית בזירה הבינלאומית – משפטית, תודעתית, אקדמית ותקשורתית – כדי לחשוף את צביעות הנרטיב, להציג את מורכבות הסכסוך ולחזק את הלגיטימציה של זכות ההגנה העצמית של ישראל.

האנטישמיות מחזקת את רעיון העלייה וקיבוץ הגלויות. במונחים דמוגרפיים, ערכיים ואסטרטגיים כאחד: בלי רוב יהודי מוצק, גם עוצמה צבאית וכלכלית לא תספיק לייצוב המדינה לדורות. העלייה היא מרכיב יסוד בתפיסת הביטחון הלאומי – לא רק כצורך דמוגרפי, אלא מנוע של חיזוק הזהות, העמקת הזיקה לארץ והרחבת בסיס העוצמה האנושית של ישראל.

אינטגרציית ארבע המערכות לתפיסת ביטחון לאומי

ארבע המערכות אינן ארבע "חזיתות נפרדות", אלא חלקי פאזל של תפיסה אחת: ביטחון לאומי ישראלי נשען על זהות ואמון פנימיים, על ריבונות ומשילות אפקטיביות, על לגיטימציה בינלאומית ועל רוב יהודי יציב בארץ. שחיקה בכל אחד מן המרכיבים הללו גוררת בהכרח היחלשות בשאר – פגיעה באתוס מחלישה את המוטיבציה לשרת ולהקריב; משילות רעועה מערערת את הביטחון; דה-לגיטימציה בינלאומית מגבילה את חופש הפעולה; ודעיכת העלייה מאיימת על צביונה היהודי של המדינה.

במובן זה, תפיסת הביטחון המוצגת במסמך מתווה מעבר מביטחון מושתת-צבא לביטחון מושתת-עם, חברה וזהות, כשהצבא הוא אחד ממרכיבי העוצמה אך אינו יכול לעמוד לבדו. זוהי קריאה לגיבוש אסטרטגיה לאומית כוללת, שבה המערכות על הזהות, הריבונות, הלגיטימציה והעלייה מוגדרות לא כ"נספחים רכים" אלא כיעדים אסטרטגיים ראשונים במעלה, שעליהם יקום או ייפול ביטחונה של מדינת ישראל במאה ה-21.

תפיסת ביטחון מעודכנת – הממד החזוני-רעיוני

על מנת לנסח תפיסת ביטחון נכונה ומעודכנת לישראל במאה ה-21, יש להתחיל מן ההכרה שביטחון לאומי איננו מערך אמצעים בלבד, אלא ביטוי מרוכז של זהות, ייעוד לאומי, מבנה חברה, כלכלה וצבא. תפיסה עדכנית חייבת לשלב בין יסודותיה ההיסטוריים של תפיסת הביטחון הישראלית, כפי שעוצבה בראשית המדינה, לבין הבנת האיומים החדשים והלקחים שנלמדו מאירועי השנים האחרונות, ובפרט מאסון 7 באוקטובר ומהדיון המחודש על הבטחת ביטחון ישראל לדורות. זוהי תפיסה שמבקשת להחזיר את הביטחון אל מקומו הטבעי כפרויקט לאומי כולל, ולהפוך אותו לתשתית רעיונית ומעשית לדורות הבאים.

יסודות התפיסה: ביטחון כפרויקט לאומי רב-ממדי

תפיסת ביטחון מעודכנת לישראל חייבת להגדיר מחדש את הביטחון הלאומי כרב-ממדי: צבאי, מדיני, כלכלי, חברתי, תרבותי ותודעתי. במרכז עומדת ההבנה שישראל מצויה במאבק ארוך טווח על עצם קיומה כמדינת הלאום של העם היהודי במרחב עוין, ושלא ניתן להבטיח את ביטחונה לאורך דורות ללא תשתית של זהות, ערכים ותחושת ייעוד המוטמעות במוסדות המדינה ובחברה. תפיסה זו משיבה את השאלות "מי אנחנו?" ו"לשם מה אנחנו כאן?" לקדמת הבמה, משום שעוצמתה של ישראל אינה נובעת רק מן היכולת להגן על הקיום, אלא מן האמונה בצדקת הדרך וברצון להמשיך ולבנות כאן חיים יהודיים-דמוקרטיים בעלי משמעות.

ברמת העיקרון, התפיסה המעודכנת נשענת על ארבעה יסודות: **עצמאות אסטרטגית**, היא היכולת להגן על ישראל בכוחות עצמה. **הרתעה ויכולת הכרעה** אמינים מול כל אויב. **חוסן חברתי-כלכלי** המאפשר עמידה במאבקים מתמשכים. **ותודעה לאומית-תרבותית** שמחזיקה את החוזה הלאומי גם תחת לחץ. ביטחון לדורות אינו תוצאה של "פתרון קסם" מדיני, אלא של בניין כוח מתמשך, פריסה נכונה בשטח, נוכחות אזרחית במרחבים אסטרטגיים, ומדיניות הפועלת מתוך הבנה של לקחי ההיסטוריה היהודית והמציאות האזורית גם יחד.

המרכיב התרבותי-זהותי

לב ליבה של תפיסת הביטחון החדשה הוא חיזוק המרכיב התרבותי והזהותי כבסיס לחוסן לאומי. ישראל זקוקה לתודעת ייעוד ברורה: תחושה קולקטיבית של שליחות היסטורית, של שיבת ציון כפרויקט מתמשך, ושל אחריות בין-דורית להפיכת הארץ לבית בטוח ומשגשג לעם היהודי. המשמעות היא **עיצוב מדיניות חינוך ותרבות** שמטמיעה את הזיקה להיסטוריה, למסורת, לשפה ולמרחב, לא כדי ליצור אהידות כפויה, אלא כדי לייצר "מכנה זהות משותף" שמעל השונות הפנים-ישראלית.

תפיסה זו רואה בחינוך האזרחי-לאומי מרכיב ליבה של הביטחון הלאומי, ולא נספח. בתי הספר, שירות חובה, מכינות, שנת שירות ואקדמיה צריכים להיתפס כמרחבים לבניית אזרחות אחראית, הקשורה לגורל המדינה. ביטחון לדורות הוא לא סיסמה ביטחונית אלא הצהרה תרבותית: אין חזרה לדפוסי גלות של תלות באחרים והמתנה להגנה מבחוץ – האחריות על הגורל הלאומי חוזרת לידיים ישראליות, ויש לגדל דור שמפנים אחריות זו.

הדיון בממד התרבותי והיחודי בישראל כבסיס לתפיסת ביטחון לאומי מחייב מעבר מהבנה טכנית-צבאית של הביטחון אל הבנה רחבה, הרואה בביטחון תוצר של זהות, זיקה לארץ, ערכים משותפים ותכלית קיומית. בתפיסה זו, ביטחון לאומי אינו מצטמצם לשאלה "כיצד מגינים על הקיום", אלא נשען באופן מובנה גם על השאלה "לשם מה מתקיימים?" שתי שאלות שתלויות זו בזו, וכי בלעדיהן אין אפשרות לעצב אסטרטגיה לאומית יציבה.

כבר בהגותו של בן-גוריון הבחנה זו מוטמעת: תפיסת הביטחון מעוגנת בתרבות ייחודית של עם השב לארצו, המשלב בין מקורות יהודיים, תודעת גלות ופרקטיקה של התיישבות חלוצית. הביטחון נתפס כמשימה כוללת של חברה מגויסת, לא של מערכת צבאית מבודדת, והחינוך, התרבות, השפה, הציונות המעשית וההתיישבות נתפסו כחלק ממערך ההגנה הלאומי לא פחות ממערכי האש והמודיעין. זהו יסוד תרבותי: ההנחה שהביטחון

נובע מהדרך שבה החברה מספרת לעצמה מי היא, מה מטרת קיומה, ועד כמה היא מוכנה לשלם מחיר כדי לשמר את זהותה במרחב עוין.

המציאות הישראלית, מראשית המדינה ועד העשורים האחרונים, עוצבה סביב אתוס תרבותי ייחודי המשלב שבר היסטורי, חזון גאולי וחוויה חלוצית-התיישבותית של עימות מתמשך על המרחב. במובן זה, התרבות הישראלית לא ראתה בביטחון "שירות הגנה" הניתן לצרכן אזרחי, אלא יסוד קיומי של פרויקט לאומי: התיישבות בגבולות, נכונות להקרבה, אחריות הדדית, ושילוב של חיי רוח עם חיי מאבק. מכאן שהביטחון הלאומי מחייב מסגרת מושגית רחבה הכוללת ערכי יסוד, שאיפות לאומיות והשקפת עולם. בלי אלו, לא ניתן להבין את משמעות בניין הכוח, פריסת האוכלוסייה וההכרעות האסטרטגיות.

נגזרת ישירה מכך היא שנדרשת זיקה ממשית לאדמה, קרי התיישבות, נוכחות אזרחית-בטחונית במרחבי הספר, פיזור אוכלוסייה על קווי הגבול – אילולא אלה לא ניתן להחזיק לאורך זמן בטריטוריה ולהגן עליה. זה איננו שיקול טקטי בלבד אלא תרבותי: רק עם שמבין את ארצו כבית לאומי ומטמיע זאת בתודעתו הקולקטיבית, מוכן לשאת במחיר האנושי, הכלכלי והחברתי הכרוך בהגנה עליה.

הממד התרבותי הוא מרכיב שאיננו ניתן להפרדה מן הביטחון: כאשר השיח הציבורי והמערכתי בישראל זז בהדרגה מהשאלה לשם מה אנו מתקיימים כאן לשאלה כיצד אנו מגינים על עצמנו, התגברו מגמות הטכנוקרטיזציה של הביטחון: העדפת פתרונות טכנולוגיים, "גבולות חכמים", כיפת ברזל, ומודיעין מרוחק, על פני חידוש התשתית התרבותית והחינוכית של זהות משותפת ואחריות אזרחית. בכך נוצר ביטחון "דל-זהות": מערכת מרשימה של אמצעים, אך בסיס רעיוני פחות מגובש סביב השאלה מהו הייעוד הלאומי שבשמו מופעלים אמצעים אלה.

בין 'לאומי' ל'ביטחון לאומי'

הייחוד הישראלי טמון במתח בין התמידי שבין אוניברסליזם למובחנות יהודית-ציונית. החברה הישראלית מאמצת ערכים ליברליים, שואפת לשגשוג כלכלי ופתיחות גלובלית, אולם בו-זמנית נדרשת לשמר תודעת עם בעל סיפור ייחודי, זיקה מטאפיזית לארץ, ותחושת ייעוד. כדי להבין מה "לאומי" בביטחון הלאומי יש לבחון בדיוק את האופן שבו חברה מאזנת בין שתי התביעות הללו: עד כמה היא מסוגלת, בתוך עולם גלובלי, להמשיך ולהעמיד את ה"חוזה הלאומי" במרכז זהותה, ולתרגם זאת למדיניות פריסת התיישבות, לגיוס לצבא, לחינוך ולאופן קבלת ההחלטות המדיניות.

במרכז תרומתו של הממד התרבותי לביטחון הלאומי עומד מוסד החינוך הרחב, לא רק בית הספר, אלא גם המכונים הקדם-צבאיות, ארגוני התנדבות, תקשורת ושיח ציבורי. כאשר מוסדות אלו חדלים לשדר אתוס של שליחות משותפת ומעבר מן ה"אני" אל ה"אנחנו", נשחק מעמדו של השירות הצבאי, מתפתחת עייפות לאומית, והקישור הפוליטי-מגזרי מתרגם עצמו להיחלשות היכולת לנהל מלחמות ארוכות או לשאת איומים מתמשכים. אירועי הדור האחרון ממחישים את הצורך "להחזיר את הלאומי" לאסטרטגיית הביטחון הלאומי, וכאן מדובר בעבודה תרבותית: יצירת תודעה ציבורית שבה ההגנה על המדינה איננה רק "מקצוע" אלא חלק מן ההגדרה העצמית של האזרח.

הייחוד הישראלי מתבטא גם בדרך שבה המרחב עצמו, או המפה, נקרא תרבותית. בעוד תפיסות ביטחון מערביות רבות נוטות לראות בשטח בעיקר נתון גאוגרפי שיש לשלוט עליו באמצעים צבאיים, התודעה הציונית-ישראלית רואה במרחב ארץ-ישראל מרחב טעון משמעות, שכינון ריבונות בו מחייב פרקטיקות של נוכחות אזרחית, חקלאית, קהילתית וביטחונית. ההתיישבות היא מרכיב יסודי בתפיסת הביטחון, ולא רק תוספת אידיאולוגית, משום שהיא הופכת את החזקה בשטח מתביעה משפטית מופשטת לנוכחות אנושית חיה שממנה נגזרת גם אחריות הגנתית. זהו ביטוי מובהק לאופן שבו תרבות, זהות ומרחב מצטלבים ליצירת ביטחון.

בעשורים האחרונים התרחש מהלך של דה־תרבותיזציה של הביטחון: ההנהגה והמערכת הביטחונית נטו לראות בביטחון תחום מומחיות סגור, שניתן לנהל באמצעות מודלים של עלות-תועלת, אופטימיזציה כלכלית והפחתת סיכונים. בכך נשחק ההיבט הערכי-זהותי, שלפיו שיקולי ביטחון חייבים במובנם העמוק להישען על תפיסת עולם לאומית. מבלי לענות על השאלה "בשביל מה מתקיימים" – אי אפשר להכריע, למשל, כמה סיכון מוכנים לשאת, עד כמה נכון לפרוס אוכלוסייה במרחב מאוים, ומה מקומה של ערבות הדדית ביחסי מרכז-פריפריה.

המשמעות המעשית של החזרת הממד התרבותי לבסיס תפיסת הביטחון הלאומי איננה מסתכמת בקריאה נורמטיבית, אלא מציעה תכנית מעשית: חידוש השיח על ייעוד המדינה במערכת החינוך ובמרחב הציבורי, שיקום אתוס השירות וההתנדבות, עיצוב מחדש של מדיניות ההתיישבות והפריסה הדמוגרפית מתוך שיקולי ביטחון לאומי-תרבותי, וחיזוק הממשקים בין צה"ל לחברה האזרחית כמרחבים של בניית זהות משותפת. בישראל, יותר מאשר ברוב המדינות, ביטחון לאומי יישאר שברירי אם יישען על עוצמה חומרית בלבד. רק תרבות פוליטית וחברתית שמחזירה למרכז את השאלות "מי אנחנו" ו"לשם מה אנחנו כאן" יכולה להעניק תוקף יציב לאותן תשובות הנוגעות ל"איך נגן על עצמנו".

חוסן חברתי כמכפיל כוח ביטחוני

המרכיב החברתי בתפיסת הביטחון המעודכנת מבין שהלכידות והערבות ההדדית אינן תוצאה נלווית אלא תנאי בסיס לביטחון. ישראל חייבת לצמצם את השסעים המאיימים על החברה, בין מרכז לפריפריה, בין דתיים לחילונים, בין יהודים לערבים ובין קבוצות מגזריות שונות, באמצעות מדיניות שמכירה בהבדלים אך בונה אתוס של אחריות ושותפות.

תפיסה זו מחייבת עיצוב מחדש של מודל השירות והתרומה הלאומית, כך שכל אזרח או קבוצה שותפים לתרומה לאומית, צבאית, אזרחית או חברתית, אך בהקשר הביטחוני. הרחבת מודלים של שירות אזרחי-לאומי לצד שירות צבאי, חיזוק מערך המילואים והבאתו למעמד של אליטת אחריות ולא חוג מתנדבים, וחיזוק הרשויות המקומיות והחברה האזרחית כשותפים בניהול חירום ושגרה. כל אלו מהווים נדבך חשוב בתפיסה. חוסן חברתי כזה מצמצם את האפקט של לוחמת מידע ותודעה, ומעניק לצבא ולדרג המדיני מרחב פעולה רחב יותר בעת משבר.

תפיסה צבאית-אסטרטגית מחודשת: הכרעה, פריסה וריבונות

בליבת תפיסת הביטחון המעודכנת עומדת תפיסה צבאית-אסטרטגית המחזירה למרכז את רעיון ההכרעה, מחדדת את עקרון ההרתעה, ומעצבת מחדש את הפריסה בשטח. ישראל חייבת להבטיח לעצמה יכולת להתמודד במקביל עם לפחות שתי חזיתות משמעותיות בהן היא יכולה לפתח מתקפה אופרטיבית מכרעת, תוך שמירה על רציפות תפקוד העורף, ולא להסתפק במודל של "סבבים" נקודתיים ללא הכרעה.

אחד היסודות המובהקים בתפיסה זו הוא ההבנה שלא קיימת שליטה ביטחונית אפקטיבית ללא נוכחות אזרחית במרחב. משמעות הדבר היא שחיזוק ההתיישבות במרחבי ספר ובאזורים אסטרטגיים, בגליל, בנגב, בבקעה וביהודה ושומרון איננו רק עניין אידיאולוגי אלא תנאי ליצירת עומק אסטרטגי, מניעת חדירת אויב, וביסוס ריבונות מלאה. תפיסה זו מחייבת השקעה ביטחונית, אזרחית וכלכלית באזורים אלה, כדי שהאזרחים המתגוררים בהם יהפכו לחלק מרשת ההגנה הלאומית ולא ל"קן חזית נטוש".

במקביל, התפיסה הצבאית חייבת להדגיש בניין כוח מתמרן, יצירתי ואמיץ, שאינו מסתמך רק על אש מרחוק אלא יודע לפרוץ, לכבוש, לשלוט ולהחזיק שטח בעת הצורך. הדבר כולל שיקום יסודי של מערך המילואים, החזרת אימונים רחבי-היקף, בניית תורת לחימה מותאמת ללחימה היברידיה רב-זירתית, והעמקת שיתוף הפעולה בין זרועות היבשה, האוויר, הים והסייבר. חשוב לא פחות הוא יצירת מנגנוני קבלת החלטות המבטיחים שליטה אזרחית-מדינית אחראית בצבא, לצד מרחב מקצועי לצה"ל לתכנן ולהתריע בלי פוליטיזציה.

עצמאות כלכלית-אנרגטית וחדשנות כבסיס לעוצמה

ממד מרכזי נוסף בתפיסה המעודכנת הוא העצמת העוצמה הכלכלית-טכנולוגית והאנרגטית של ישראל. גילויי הגז והפיכתה של ישראל למעצמת אנרגיה אזורית בעשור האחרון, לצד כלכלת הייטק מפותחת, יוצרים בסיס לעצמאות אסטרטגית – בתנאי שיופנו כחלק מתכנון ביטחוני ולא רק כפרויקט כלכלי.

המשמעות היא גיבוש מדיניות ארוכת טווח של השקעה בתשתיות אנרגיה, מים, תחבורה ודיגיטל, כך שבשעת חירום ישראל תוכל להמשיך לתפקד גם תחת פגיעה במקורות אספקה חיצוניים. תפיסת ביטחון לדורות חייבת לצמצם תלות קריטית במדינות אחרות בתחומי תחמושת, אנרגיה ומערכות חיוניות, ולהבטיח יכולת עמידה לבד אם וכאשר יושעו סיוע או מערכות ברית קיימות. בנוסף, יש להמשיך ולרתום את היתרון הטכנולוגי-יזמי של ישראל לתחומי הסייבר, המודיעין, ההגנה האקטיבית והבינה המלאכותית, תוך שמירה על איזון בין השקעה בטכנולוגיה לבין השקעה בכוח אדם, הדרכה ורוח לחימה.

ביטחון מדיני ותודעת ביזרה הבינלאומית

תפיסת ביטחון לדורות מחייבת גם מדיניות מדינית-משפטית ותודעתית יזומה. ישראל פועלת בסביבה שבה לוחמה משפטית ודה-לגיטימציה הפכו לכלי מרכזי בידי יריביה; לכן עליה לעבור ממגננה למתקפה בזירה זו – לבנות בריתות, להעמיק יחסים עם מדינות מפתח, ולהשקיע בהסברה אסטרטגית שמשלבת עובדות, נרטיב היסטורי ושפה מוסרית ברורה.

המשמעות המעשית היא יצירת חזית מדינית-הסברתית כחלק אינטגרלי ממערך הביטחון: אנשי מקצוע בתחום המשפט הבינלאומי, הדיפלומטיה והתקשורת צריכים להיות שותפים מלאים לתהליכי התכנון וההערכה, ולא רק מוזמנים לדיון לאחר פעולה צבאית. תפיסה זו מדגישה כי שמירת הלגיטימציה של ישראל – כמדינה מגינה ולא תוקפנית, כמי שמגיבה מתוך הכרח קיומי ולא מתוך תאוות כוח – היא מרכיב בביטחון הלאומי, במיוחד בעידן שבו הלחצים הבינלאומיים עלולים להשפיע על חופש הפעולה הצבאי והכלכלי.

סינכרון בין שלושת הרבדים: דוקטרינה, אסטרטגיה וצבא

אחת התקלות ההיסטוריות שעליהן מצביעים מחקרים עדכניים היא הפער בין דוקטרינת הביטחון הרשמית לבין האסטרטגיה בפועל ותפיסת ההפעלה הצבאית. תפיסת הביטחון המעודכנת מחייבת סינכרון הדוק בין שלושת הרבדים: רעיונות-על המגדירים מהי ישראל ולאן פניה; אסטרטגיה לאומית הקובעת סדרי עדיפויות, בניין כוח ויחסים בינלאומיים; ותפיסה צבאית-מבצעית המתרגמת זאת לתכניות, תקציבים וארגון.

סינכרון כזה מחייב מנגנון קבוע של הערכת מצב אסטרטגית, בה שותפים ראש הממשלה, שרים רלוונטיים, צה"ל, מערכות מודיעין, כלכלה, משפט וחברה אזרחית, במטרה לעדכן אחת לתקופה את תפיסת הביטחון ולתרגם אותה לתכניות אופרטיביות. זהו גם המקום בו משתלבים הצורך בהיערכות מלחמתית רחבה, מלאי תחמושת עצמאי ותפיסת הפתעה מבצעית – הכל בתוך מסגרת המכוונת למטרה אחת: הבטחת ביטחון ישראל ואזרחיה לדורות, ולא רק לצלוח את המשבר הבא.

תפיסת הביטחון כבסיס לדורות קדימה

המאפיין הייחודי של תפיסת הביטחון המוצעת הוא אופייה הבין-דורי. היא איננה מתייחסת רק לאיומי השעה, אלא מבקשת לעצב אופן חשיבה ומערך מוסדי שיוכל להכיל שינויים, להתמודד עם הפתעות ולהתעדכן מבלי לאבד את העקרונות המנחים, תוך הכרה בכך שהאיומים ישתנו, טכנולוגית, דמוגרפית, גאופוליטית, אך מתעקשת על ארבעה יסודות קבועים: זהות וייעוד, חוסן חברתי, עצמאות כלכלית-אנרגטית ועוצמה צבאית-אסטרטגית גמישה.

מאפיינים ייחודיים ומרכיבי ליבה: הבטחת ביטחון ישראל לדורות

מענה ייחודי לאתגר הגיאוגרפי-ביטחוני

תפיסת ההגנה הטריטוריאלית הנדרשת לישראל במאה ה-21 חייבת לצאת מנקודת מוצא פשוטה אך מחייבת: בין הירדן לים קיימת ישות מדינתית אחת בעלת אחריות ביטחונית מלאה, המוקפת מרחב אזורי רווי איומים, ותלויה באופן כמעט מוחלט בנתיבי ים ואוויר פתוחים לשם קיומה. מכאן נגזרות חובות חדות: החלת ריבונות במרחב שבין הירדן לים, יצירת עומק טריטוריאלי אפקטיבי בצפון ובמרכז, שליטה בתווך הימי והאווירי, והיערכות שיטתית להידרדרות אזורית רבי-זירתית. תפיסה זו, איננה רק סכימה לפריסת כוחות אלא תפיסה מרחבית-אסטרטגית ארוכת טווח באקוסיסטם שלם, המעצבת ריבונות וביטחון כאחד.

ריבונות בין הירדן לים ועומק טריטוריאלי במרכז הארץ

ביסוד התפיסה עומדת ההכרה כי שליטה ישראלית מרחבית על השטח שבין נהר הירדן לים התיכון היא תנאי הכרחי לקיומה של גבול מגן מזרחי וליכולת להבטיח את ביטחון מישור החוף, שבו מרוכז רוב האוכלוסייה והתשתיות הלאומיות. אין לישראל את הפריבילגיה להסתמך על "גבולות נייר": שליטה אפקטיבית ברכס ההר ביהודה ושומרון ובבקעת הירדן יוצרת עומק אסטרטגי, מרחב התרעה ומניעת חדירת אויב או טרור לשדות התעופה, למרכזי הערים ולמתקנים החיוניים שבמישור החוף.

יהודה ושומרון מהוות למעשה מדרגה טופוגרפית השולטת על מרכז המדינה, וכל ויתור על שליטה ביטחונית מלאה שם מייצר מצב שבו מרחק קצר של קילומטרים ספורים בלבד מפריד בין כוח עוין לבין נתיבי תנועה, מרכזי שלטון וכלכלה בישראל. לכן, תפיסה מעודכנת מחייבת: שמירת חופש פעולה ביטחוני מלא בכל המרחב, שליטה פיזית בעורקי תשתית (כבישים, קווי חשמל, תשתיות מים), והמשך התיישבות יהודית בשטח כעוגן ריבוני ולא רק כ"פריסת מוצבים".

הצפון: הגולן, אצבע הגליל וחיץ בלבנון ובסוריה

בצפון, תפיסת ההגנה חייבת להישען על שליטה מלאה ברמת הגולן ובאצבע הגליל, תוך שאיפה מתמדת ליצירת חיץ ביטחוני אפקטיבי בשטחי לבנון וסוריה הסמוכים לגבול. הגולן מספק לישראל יתרון טופוגרפי קלאסי, שליטה בתצפית ובאש לעומק סוריה, והגנה חיונית על הגליל, הכנרת ומקורות המים. ויתור על השליטה בו היה מייצר פגיעות ישירה של צירי העומק מצפון-מזרח ומאפשר לכוחות אויב, מדינתיים או פרוקסי, להתבסס על רכס שולט מול עורף צפוני חשוף.

אצבע הגליל, בין אם כמרחב של יישובים ובין אם כעוגן לכוחות סדירים ומילואים, היא קו מגע ישיר עם האיום הלבנוני ובראשו חיזבאללה. תפיסה מעודכנת, המניחה שישראל נדרשת לשמר חופש פעולה התקפי והגנתי גם בשטחי לבנון ובדרום סוריה, כדי למנוע הפיכת הגבול לציר חדירה נוח למאות לוחמים ורקטות מדויקות. חיץ ביטחוני, גם אם לא בהכרח כשטח בשליטה ישירה, מושג באמצעות מאמץ משולב: מודיעין, כוחות מיוחדים, תקיפות מנע, והרתעה ברורה שמחירה של חדירה לשטח ישראל יהיה גבוה ובלתי משתלם.

אתוס לאומי המושרש במערכת החינוך: הרוח כ"דלק מניע"

מערכת החינוך של מדינת ישראל איננה עוד "מערכת אזרחית" נפרדת ממערך הביטחון, אלא קו המגע הראשון של הדור הצעיר עם אתגרי קיומה של המדינה, ולכן היא מרכיב יסוד בתפיסת הביטחון הלאומי. בעינינו, אי אפשר לבנות אסטרטגיית ביטחון אמיתית לדורות ללא חזון חינוכי ציוני ברור, המטפח תחושת ייעוד, אחריות ורצון

לשרת. ביטחון אינו מתחיל בטנק או בלוויין, אלא בתלמיד בכיתה ה', ט' או י"ב שמבין מדוע יש מדינת ישראל, מהו איום קיומי, ומה חלקו האישי בשמירה על הבית המשותף.

אנו טוענים כי חינוך הוא תנאי מוקדם לביטחון, לא תוצאה נלווית לו. אם נגדל דור שמכיר רק זכויות אישיות, הישגיות פרטית ומימוש עצמי, אך איננו מחובר לסיפור הלאומי, להיסטוריה ולמחיר הריבונות – נחליש מן היסוד את כושר העמידה של ישראל. לעומת זאת, אם מערכת החינוך תגדל בני נוער הגאים בזהותם, מודעים לסיכונים, מבינים את משמעות השירות וחדורי תחושת שליחות – נבטיח את המשכיותו של צה"ל, של מערכי הביטחון ושל החברה המשרתת כולה. לכן אנו רואים במערכת החינוך "מערכת ביטחון רוחנית" של העם היהודי במדינתו.

מתוך כך אנו טוענים כי חזון החינוך בישראל צריך להיות שילוב מאוזן בין "אתונה" ל"ספרטה". מצד אחד, אנו מבקשים חברה משכילה, חושבת, יוצרת, שמפתחת מדע, תרבות, אומנות וחילוקי דעות בריאים; מצד אחר, אנו מתעקשים על קיומה של חברה אחראית, מגויסת, המוכנה להקריב למען הכלל בעת הצורך. איננו מוכנים למודל שבו בית הספר הוא "מפעל בגרויות" בלבד או "מסלול קידום אישי" מנותק מן האחריות הלאומית. בעינינו, מערכת חינוך שמייצרת מצוינות ללא מחויבות היא מערכת שמחלישה את הביטחון, גם אם תלמידיה מצליחים מאוד במדדים פורמליים.

מערכת החינוך צריכה להציב לעצמה שלושה יעדים מרכזיים. הראשון הוא בניית זהות לאומית משותפת – בסיס של ידע וסיפור שמחבר בין כל תלמידי ישראל, חרדים וחילונים, דתיים ומסורתיים, יהודים וערבים המזדהים עם המדינה. זהות זו כוללת לימוד התנ"ך, תולדות עם ישראל, השואה והתקומה, מלחמות ישראל והמאבק על הריבונות, לצד עיסוק במשמעות המדינה היהודית והדמוקרטית בימינו. השוני בין המגזרים לגיטימי, אך חייב להתקיים "גרעין זהות משותף" שמאפשר להיאחז בו בשעת מבחן.

היעד השני שאנו מציבים הוא חינוך לחברה משרתת. בעינינו, שירות משמעותי – צבאי, ביטחוני או אזרחי – חייב להיות נורמה חברתית רחבה ולא "בחירה של אליטה מצומצמת". מערכת החינוך נדרשת להכין את התלמידים לשירות לא רק מבחינה פיזית או לימודית, אלא בראש ובראשונה מבחינה ערכית: טיפוח משמעת פנימית, אחריות, רוח צוות, מנהיגות, יכולת לקבל מרות, לצד הבנה מעמיקה של תפקידו של צה"ל ושל מערכות הביטחון. אנו רואים בחוסר הכנה ערכית לשירות ביטוי לכשל חינוכי, לא פחות מכישלון בהקניית מיומנויות יסוד.

היעד השלישי הוא חיזוק החוסן האישי והחברתי של הדור הצעיר. המציאות הישראלית טומנת בחובה חשיפה מתמשכת לאיום, לחירום ולמצבי לחץ, החל בחדשות ועד לחוויות מלחמה וטרור בפועל. אנו טוענים שמערכת חינוך אחראית חייבת לצייד את התלמידים בכלים להתמודדות רגשית, בהיכרות עם מנגנוני תמיכה, ובהבנה שתחושת שבר איננה סוף הסיפור אלא נקודת מוצא לצמיחה. חוסן נפשי הוא חלק ממערך ההגנה על העורף: תלמיד שיודע לתפקד בשעת אזעקות, פינוי, אובדן וחרדה – מחזק את החברה לא פחות מחייל בשטח.

הדרך להשגת יעדים אלה עוברת בהטמעת תכנים ברורים במערכת החינוך. ציונות וזהות יהודית-ישראלית חייבות לחזור למרכז התכנית, לא כפרק טכני אלא כשדרה רעיונית: לימוד מקורות, הגות ציונית, דמויות מופת, עיסוק רציני במושג "עם" ולא רק "אוסף אזרחים". לצד זאת, יש ללמד באופן שיטתי על החוסן הלאומי ועל אתגרי החברה הישראלית, לא כדי להעצים את הקיטוב, אלא כדי לתת לתלמידים שפה משותפת להתמודד עם המחלוקות, להבין את "השבטים" ולהישאר מחויבים למסגרת אחת.

יש להכניס לתכנית הלימודים מרכיב קבוע של לימוד תפיסת הביטחון הלאומי והאיומים על ישראל, במינון המתאים לגיל. אין הכוונה להפוך את הכיתה לחמ"ל, אלא לשתף את בני הנוער בידע בסיסי: מהן הזירות המאיימות, מה המשמעות של טרור, מה מקומה של איראן, מה ההבדל בין חזית לעורף, ומהן המשימות המרכזיות של צה"ל. ידע כזה אינו יוצר חרדה, אלא מסיר את מעטפת הניכור והבורות, ומחזק את תחושת האחריות והמשמעות לקראת השירות.

מערכת החינוך נדרשת לקחת אחריות ישירה על ההכנה לשירות משמעותי. זה אומר פיתוח מערכי שיעור ייעודיים על צה"ל ועל שירות הביטחון, שיתופי פעולה מוסדרים עם יחידות צבאיות ומערכים קדם-צבאיים, סיורים בבסיסים ובמוסדות לאומיים, ותמיכה במכינות, בשנת שירות וביוזמות נוער המקדמות מנהיגות ותרומה. בעינינו, בית ספר שמתעלם מן השאלות הללו אינו ניטרלי – הוא מעביר מסר סמוי של אדישות. כדי להוציא את החזון מן הכוח אל הפועל, דרושה מהפכה מערכתית: עיצוב מחדש של תוכנית ליבה לאומית-ציונית מחייבת לכל הזרמים, השקעה בהכשרת מורים הרואים בחינוך הלאומי שליחות ולא "מקצוע", מדדי הצלחה הכוללים לא רק בגרות אלא גם גיוס, פיקוד, התנדבות ותרומה לקהילה, והרחבה של רשת מסגרות ההכנה הקדם-צבאיות בפריפריה ובמרכז. כל אלה נועדו להבטיח שהחינוך הישראלי מגדל דור מחובר, מחויב ומוכן.

אנו טוענים כי בסופו של דבר, השאלה מה נלמד בכיתה היום היא שאלה ביטחונית לא פחות מן השאלה איזה מטוס נרכוש מחר. חינוך הוא המענה העמוק ביותר על "כיצד מבטיחים את ביטחון ישראל לדורות": לא באמצעות יצירת תלות בניסים או בבעלות ברית, אלא באמצעות בניית דור שיודע מי הוא, מאין בא ולאן הוא הולך – ומוכן לשלם מחיר כדי להגיע לשם. מבחינתנו, זהו לב ליבה של תפיסת הביטחון: ביטחון לאומי שמתחיל בניצוץ בעיניים של תלמיד, ונמשך ברצון שלו לעמוד בשורה הראשונה של המגינים על מדינת ישראל.

המימדים

יבשה: היערכות לאורך הגבולות ועתודות להידרדרות אזורית

ישראל ניצבת באופן בסיסי מול סכנת הידרדרות רביזרתית: עזה, לבנון, סוריה, יהודה ושומרון, וזירות רחוקות, ולכן תפיסת ההגנה הטריטוריאלית חייבת לכלול מערך גבולות רבישכבתי עתיר עתודות. המשמעות היא שבכל גבול נדרש שילוב בין: מכשול הנדסי, חיישנים ומודיעין; נוכחות כוחות קבע בשגרה; ויכולת להזרים במהירות עתודות גדולות סדירות ומילואים – במקרה של חדירה או פתיחת חזית. נדרש ארגון מחדש של הפריסה כך שגבולות ישראל יהיו בעלי עומק מבצעי, עם מערכי תגובה גמישים ומאומנים. תפיסה זו מניחה מראש הידרדרות אזורית לא רק תרחיש "הפתעה", ומתכננת מראש מערך עתודות אסטרטגי שמסוגל להגן על הגבולות ולהעביר את המלחמה לשטח האויב בתוך זמן קצר.

ים: ישראל כ"מדינת אי"

מבחינה אסטרטגית, ישראל היא כמעט "מדינת אי": מוקפת מדינות עוינות או שבריריות, ותלויה בכך שכי-95% מהסחורות, האנרגיה והציוד האסטרטגי יגיעו אליה בנתיבי ים. מכאן נגזרת חובה ברורה: שליטה ימית הדוקה במרחב הים התיכון, בים האדום ובנתיבי הגישה לנמלים הישראליים, כחלק בלתי נפרד מתפיסת הביטחון.

ניתן לומר כי שליטה ימית איננה רק הגנה על אסדות גז או על קו החוף, אלא יצירת עומק אסטרטגי ימי: יכולת למנוע חסימה של נתיבי שיט, להגן על ספינות ישראליות וזרות הנושאות סחורות חיוניות, ולהרתיע אויבים מאיומים על תשתיות תתי-ימיות, נמלים ונתיבי אנרגיה. הצי הישראלי, גם אם קטן בהיקף, חייב להחזיק ביכולות הבאות: שליטה מודיעינית בים, יכולת פגיעה מדויקת למרחק, הגנה על מתקני גז ומים כלכליים, ושיתוף פעולה עם בעלות ברית לשמירת חופש השיט בים האדום ובים התיכון.

אוויר: עליונות אווירית ויכולת סיכול אסטרטגי מיידי

המרכיב האווירי הוא אחד מעמודי התווך המסורתיים של הביטחון הישראלי, ותפיסה מעודכנת רק מחדדת את מרכזיותו. ישראל חייבת להבטיח עליונות אווירית רציפה מעל שמי המדינה והמרחב המידי סביבה, ולשמור כל העת על יכולת לפגוע במהירות ובדייקנות בכל איום אסטרטגי, טיל מדויק, כוח פלישה, בסיס אויב או תשתית פיקוד, עוד לפני שיגיע אל גבולותיה.

גישה זו מניחה כי בעידן טילים מדויקים וסייבר, ההבדל בין חזית לעורף מיטשטש, ולכן חיל האוויר ומערכי ההגנה האווירית חייבים לפעול כמערכת אחת: שכבות הגנה (כיפת ברזל, קלע דוד, חץ ולייזר), מודיעין בזמן אמת, ויכולות תקיפה במעגלים קרובים כרחוקים. עליונות אווירית שומרת על חופש פעולה יבשתי וימי, מגינה על מרכזי האוכלוסייה, ומספקת ידיעה אצל האויב שמערכי הפיקוד והעוצמה שלו חשופים בכל רגע.

חופש פעולה במרחב החלל

הצורך של ישראל לפעול בחלל נובע מכך שלוויינים הפכו ל"שכבת תשתית" קריטית לביטחון הלאומי: מודיעין חזותי ומכ"מי, תקשורת, תזמון ויתירות מבצעית במרחבים שבהם קשה להישען על אמצעים קרקעיים בלבד. ישראל כבר מפעילה מערכי לווייני תצפית ומודיעין שמספקים יכולת איסוף עצמאית ותמיכה ישירה בכוחות, כולל דגש על חיישנים שמאפשרים כיסוי יום/לילה ובכל מזג אוויר, לצד תפיסה של קונסטלציות וארכיטקטורות במספר מסלולים כדי להגדיל זמינות ולצמצם פגיעות. במציאות שבה חלל הוא מרחב מתחרה, עצמאות שיגור, יעול הפעלה ושמירה על רציפות השירותים הללו מצמצמות תלות בגורמים חיצוניים ומגדילות חופש פעולה מדיני-צבאי.

במקביל, ישראל נדרשת לפתח ולממש יכולות לוחמת לוויינים והגנת חלל משום שהאיום אינו רק השמדה

קינטית, אלא בעיקר פעולות קלות יחסית לביצוע שמערערות זמינות: שיבוש תקשורת לוויינית, שיבוש והטעיה של אותות ניווט, והתקפות סייבר על מקטעי קרקע ובקרה. שיבוש לוויינים הוא צורה של תקיפה אלקטרונית נגד לוויינים הפוגעת ב"קישור" שבין הקרקע ללוויין, לרוב באופן הפיך אך כזה שיכול לשתק זמנית יכולות מבצעיות קריטיות בזמן אמת. לכן, לצד הקשחת לוויינים, הצפנה, יתירות ויכולת התאוששות, יש היגיון אסטרטגי גם ביכולת לשבש או לנטרל לווייני אויב (או את הקישור אליהם) באופן מדורג ומבוקר – כדי לשלול מודיעין, לפגוע בשליטה ובקרה, ולצמצם יכולת תקיפה מדויקת של היריב, תוך הבנה שמדובר במרחב שבו גם סיכוני סייבר ושיבוש הולכים וגוברים ומשפיעים על ביטחון וכלכלה כאחד.

ההתיישבות כנדבך מרכזי

ההתיישבות יהודית בכל מרחבי המדינה איננה שאלה אידיאולוגית-מגזרית, אלא נדבך יסוד בתפיסת הביטחון הלאומי של ישראל. ההתיישבות היא אמצעי מרכזי למימוש ריבונות, ליצירת עומק טריטוריאלי, לעיצוב גבולות בנייהגנה ולהבטחת עצמאות לאומית לדורות. בעינינו, מדינה המבקשת להגן על שטחה לא יכולה להסתפק בנוכחות צבאית זמנית; היא זקוקה לאזרחים החיים במרחב, מעבדים אותו, מפתחים כלכלה, חינוך ותשתיות, ובכך הופכים את המפה לציור חי של ריבונות וביטחון גם יחד.

אנו טוענים כי בין נהר הירדן לים התיכון חייבת להתקיים מציאות ברורה של ריבונות ישראלית אפקטיבית – ביטחונית, אזרחית ותודעתית. אנו טוענים שהחלת ריבונות ישראלית במרחב זה – ריבונות מלאה על חלקים נרחבים ממנו ושליטה ביטחונית על היתר – היא תנאי לבניין כוח התיישבותי-ביטחוני לטווח ארוך: תכנון יישובים לאורך רכסי הרים ובבקעה, חיבורם למערכות חינוך, בריאות ותעסוקה, והקמת תשתיות תחבורה ותקשורת מתוך שיקול אסטרטגי. בעינינו, ההתיישבות אינה "אובייקט להגנה" אלא סובייקט ביטחוני – שותף פעיל בעיצוב המרחב ובשמירה עליו.

בקעת הירדן היא הגבול הביטחוני המזרחי של ישראל, ולא עוד "שוליים גיאוגרפיים". ללא התיישבות ישראלית משמעותית בבקעה, קשה לבסס שליטה אפקטיבית בציר המפריד בין ישראל לעולם הערבי ממזרח ולחסום ניסיונות חדירה של עוינים, טרור או הברחות. ההתיישבות בבקעה מאפשרת פריסת כוחות יעילה, יצירת עומק התרעה, והימנעות ממצב שבו ישראל מתכווצת לקו גבול צר וחסר עומק. מבחינתנו, יישוב אזרחי בבקעה הוא חלק ממערך הגבול לא פחות ממחסום או מוצב.

ההתיישבות בגליל ובנגב היא תנאי לשמירה על שלמותה הפנימית של ישראל. בגליל, רצף ישראלי לאורך צירי הרוחב – מראש העין ועד חיפה, ומעמק זרעאל צפונה – חיוני כדי להבטיח חופש תמרון לצה"ל ולמנוע מצב שבו כבישים חיוניים הופכים, בשעת חירום, ל"צווארי בקבוק" מוקפים ברצף עויין. בנגב, הרחבת ההתיישבות היהודית, חיזוק יישובים קיימים והחלת שלטון חוק ותשתיות על מרחבים מוזנחים הם תנאי למניעת יצירת "שטחי הפקר" המאיימים על הריבונות מבפנים. בעינינו, מי שמוותר על התיישבות בגליל ובנגב, מוותר בפועל על שליטה במרחבים האסטרטגיים של המדינה.

אנו טוענים כי ההתיישבות אינה מעמסה הגנתית על צה"ל, אלא מכפיל כוח. צבא שפועל במרחב שבו מתקיימת חיים אזרחיים ישראלים – חקלאות, תעשייה, תנועת רכבים, מוסדות חינוך – נהנה מתשתיות, מודיעין אנושי טבעי וחיכוך יומיומי עם השטח. במקום "צבא במנותק מן המדינה", אנו מבקשים "צבא בתוך מדינה חיה": כזו שמאפשרת פריסה גמישה, קיצור זמני תגובה ויצירת רצף של נוכחות ישראלית – אזרחית וצבאית כאחד.

יישובי הספר בעינינו אינם "קו הפקר", אלא קו קדמי של החוסן הלאומי, בתנאי שהמדינה מספקת להם הגנה, מיגון ותמיכה ראויה.

מכאן שמדיניות התכנון הלאומית חייבת להשתנות מהיסוד. תכניות פיזור אוכלוסין הרואות את גוש דן כ"מרכז" ואת כל השאר כפריפריה, מייצרות בפועל מדינה צרה ופגיעה, המתרכזת באזור החוף ואינה מממשת את הפוטנציאל הביטחוני של מרחבי העומק. בעינינו, הגולן, הגליל, יהודה ושומרון, בקעת הירדן, הנגב וערבה הם

מרחבי יעד לאומיים, שבהם המדינה נדרשת להשקיע כמדיניות ביטחון: קידום תשתיות, תמריצים ליישוב, תמיכה בחקלאות ובתעשייה, וחיבור שיטתי של המרחבים הללו למרכזי הידע והכלכלה.

ההתיישבות היא גם מפתח לעצמאות כלכלית וחוסן לאומי. יישובים חקלאיים ותעשייתיים לאורך הגבולות ומרחבי הספר מקרבים את ישראל ליכולת לייצר חלק ניכר מן מזונה, להגן על מקורות המים והאנרגיה שלה, ולהמשיך לתפקד גם בשעת משבר משמעותי בנתיבי יבוא. התיישבות חזקה הופכת אזורים שהיו יכולים להפוך לנטל כלכלי – לשותפים בביטחון ובשגשוג. בכך היא מצמצמת תלות במטרופולין יחיד, מפזרת סיכונים ומחזקת את תחושת השייכות והמשמעות של אזרחים רבים במעגלי הספר.

בבסיס תפיסת ההתיישבות עומד ממד ערכי-חינוכי: ההתיישבות מחנכת לדפוס חיים של אחריות, שותפות ונכונות לשאת בנטל. משפחות שבחרות לגור בגבול, לשרת במילואים ולהקים קהילה תורמת, מגלמות למעשה את מה שאנו מכנים "אזרחות ביטחונית": אזרחות שמבינה שהביטחון הלאומי איננו עניין לצבא ולממשלה בלבד, אלא משימה משותפת של חברה שלמה. לכן אנו רואים חשיבות עליונה בחיבור בין התיישבות לבין מערכת החינוך, תנועות הנוער, המכינות והשירות הלאומי – כך שהדור הבא יגדל לתפיסה שבה חיים בגבול הם בחירה של שליחות, לא ברירת מחדל.

אנו טוענים כי מדינת ישראל זקוקה לתפיסת התיישבות לאומית מעודכנת, המוגדרת במפורש כחלק מתפיסת הביטחון. התיישבות איננה נספח למדיניות מקרקעין; היא כלי אסטרטגי לעיצוב הגבולות, להבטחת עומק טריטוריאלי, לייצוב המרחב הפנימי ולהעמקת הריבונות. כאשר נבין זאת, נפסיק לדבר על "הגנה על ההתיישבות" ונעבור לדבר על "התיישבות המגנה על המדינה" – מתוך שותפות מלאה בין המדינה לאזרחיה במאמץ להבטיח את ביטחון ישראל לדורות.

לסיכום העוצמה הצבאית

בניין הכוח הצבאי של מדינת ישראל בעשורים הקרובים חייב להיגזר באופן ישיר מתפיסת הביטחון הלאומי שאנו מציינים, תפיסה הרואה את ישראל בעיצומו של מאבק קיומי ארוך טווח מול ציר אזורי, בסביבה רב-זירתית, תחת איום מתמיד על העורף, ובתוך מרחב טריטוריאלי מוגבל בין הירדן לים. משימתנו איננה בניית צבא "מספיק טוב לסבב הבא", אלא בניית צבא שיוכל להבטיח את ביטחון ישראל לדורות, להתמודד במקביל עם לפחות שתי חזיתות לחימה בעצימות גבוהה, ולהכריע את אויבנו תוך הגנה על עומק המדינה, ריבונותה וחוסנה החברתי.

לאורך שנים צה"ל בנה יכולות, נבנו מערכות ונקנו אמצעים מבלי שנוסחה באופן מחייב תפיסת הפעלה עדכנית, השואבת את השראתה מתמונה מפוכחת של האיומים וממטרות אסטרטגיות ברורות. אנו סבורים כי בניין הכוח חייב לעמוד על שישה עמודים: דוקטרינה, אמצעי לחימה, אימונים, קידום מקצועי, ארגון ותשתיות, כאשר כל החלטת רכש, ארגון או הכשרה נבחנת מול השאלה כיצד היא משרתת את היכולת להכריע מלחמה רב-זירתית ולשמור על רציפות תפקוד המדינה. לכן, המהלך הראשון הוא גיבוש דוקטרינה מחייבת: הכרעה מתמרנת בשטח האויב, הגנה רב-שכבתית על העורף, עמידות רב-זירתית והעברת הלחימה במהירות מן שטח ישראל למרחבי האויב, תוך ניצול מלא של היתרונות האוויריים, הימיים והטכנולוגיים.

מתוך דוקטרינה זו נגזרת בנייה מחדש של הכוח היבשתי ככוח הכרעה מרכזי, לאחר שנים שבהן הועדפו אש מדויקת ואוויר על חשבון עומק, גודל וסד"כ קרקעי. אנו קובעים באופן חד: ללא כוחות קרקע חזקים, מאומנים ומצוידים, לא ניתן להכריע מלחמה ולא ניתן ליצור הרתעה אמינה מול אויבים הפועלים מתוך אוכלוסייה אזרחית ומתוך מרחב בנוי. לכן, יש להוסיף לפחות אוגדה סדירה אחת וכמה אוגדות מילואים מתמרנות, בעלות מבנה מלא הכולל שריון, חי"ר, הנדסה, ארטילריה ולוגיסטיקה – אחת בפריסה צפונית ואחת בבקעת הירדן, כדי לתת מענה מיידי לאיומים מן הצפון ומן המזרח ולשמש בעתודה אסטרטגית בהידרדרות. במקביל, יש להחזיר את האימונים רחבי-היקף של כוחות יבשה – תרגילי אוגדה וגיס, אימוני מילואים משמעותיים ותורת לחימה מעודכנת ללחימה אורבנית ורב-ממדית – כעומק מקצועי ולא כאירוע סמלי.

מרכיב קריטי בבניין הכוח הוא מערך המילואים. אנו רואים במילואים לא "פתרון חירום" אלא ליבת כוחה של החברה הישראלית - ביטוי ישיר של מודל "עם לוחם". לכן יש לבצע מהפכה תפיסתית ומעשית במערך זה: הארכת גיל השירות בהתאם לצורך, חידוש האימונים הדורשים מאמץ אך מכבדים את הזמן והחיים האזרחיים, והכרה ממלכתית מובהקת בתרומתם - בשכר, בזכויות ובאתוס. צבא שיועד להזניק במהירות עשרות אלפי אנשי מילואים מאומנים, מצוידים ומשולבים במערכי לחימה, מודיעין והגנה מרחבית, הוא צבא שמסוגל לעמוד במלחמה רב-זירתית ולהחזיק קווי גבול ארוכים ובו-זמנית לזום מהלכי התקפה בעומק האויב.

בניין הכוח האווירי נדרש להמשיך ולהבטיח עליונות שמקנה לישראל שלוש יכולות: הגנת שמי המדינה מול איום טילי ורקטי מסיבי, תקיפה בעומק כל זירה רלוונטית (כולל במעגל השלישי), ותמיכה ישירה ומדויקת בכוחות הקרקע. עליונות אווירית אינה תחליף להכרעה קרקעית, אך היא מכפלת כוח חיונית המצמצמת את משך המערכה, פוגעת במרכזי הכובד של האויב, מסכלת איום אסטרטגי טרם התגבשותו, ומאפשרת לכוחות היבשה לנוע תחת מעטפת אש ומודיעין.

במרחב הימי בניין הכוח חייב להעמיד חיל ים המסוגל להגן על האסדות, על המים הכלכליים ועל נמלי ישראל, אך גם להבטיח חופש שיט בים התיכון ובים האדום, בשיתוף עם בעלות ברית אך מתוך יכולת עצמאית בעת הצורך. בתנאים של מגבלות תקציב וסד"כ, אנו סבורים שיש להדגיש יכולות הגנה - ספינות טילים בעלות מערכות הגנה מתקדמות, כלי שיט מאוישים ובלתי מאוישים לסיוור ולשמירה על רציפות ביטחונית, ויכולות מודיעין ימי מתקדמות - לצד שמירה על יכולת פגיעה במטרות אסטרטגיות של אויב בים ובקרבת החוף. השילוב בין כוח ימי גמיש לבין כוח אווירי ומודיעיני יוצר עומק אסטרטגי ימי שבלעדיו כל חסימה בודדת של נתיב שיט עלולה להפוך למשבר אסטרטגי.

בניין הכוח בעת הזו אינו יכול להתעלם מהממד הטכנולוגי-סייברי. היריב משקיע מאמצים אדירים בבניית יכולות סייבר התקפיות והגנתיות, בלוחמת מידע ובשיבוש תשתיות קריטיות. לכן אנו דורשים לראות בלוחמת הסייבר זרוע מבצעית כמעט לכל דבר - תחת פיקוד ברור, עם בניין כוח מסודר, גיוס כוח אדם איכותי והטמעתו בתוך תפיסת ההפעלה הכללית. המטרה איננה רק להגן על מערכות המדינה, אלא גם לייצר יכולת התקפית שתפגע ביכולות אויב - מערכות חשמל, תקשורת, פיקוד ושליטה, כלי נשק חכמים - כבר בשלבי ההכנה. במקביל, מערכות הביג דאטה, הבינה המלאכותית והאוטונומיה חייבות להילקח בחשבון בכל פרויקט בניין כוח: ממיפוי מטרות, דרך ניהול קרב ועד להקטנת סיכון לכוחותינו.

נדבך יסודי נוסף הוא בניין התשתיות הצבאיות. בסיסים, מרכזי שליטה, אתרי לוגיסטיקה ומלאי תחמושת - כולם הפכו בעידן הרקטות והטילים למטרות מובהקות. אנו מציינים יעד: שדרוג תשתיות צה"ל כך שיוכלו לפעול גם תחת אש כבדה לאורך זמן. הדבר כולל מעבר של מערכות קריטיות לתת-קרקע, הכשרת תשתיות אזרחיות (חניונים, מנהרות, מחסנים) לשימוש כפול בשעת חירום, והעצמת יכולות התפוצה הלוגיסטית כך שניתן יהיה להזין חזיתות מרובות בו-זמנית. תשתיות אלה אינן "שוליים תקציביים" אלא תנאי לכשירות אמיתית; צבא שאינו מסוגל להתקיים ולהילחם תחת התקפה על בסיסיו, יתקשה לנהל מערכה ארוכה.

לבסוף, בניין הכוח חייב להיתמך במדיניות כוח אדם המתאימה לתפיסת הביטחון שלנו. הדבר מחייב חיזוק משמעותי של שיעורי הגיוס, צמצום פטורים בלתי חיוניים, בניית מסלולי קריירה מקצועיים לקצונה ולקבע, והשקעה במנהיגות צבאית-ערכית הרואה בשירות הצבאי שליחות לאומית ולא רק מקצוע. אנו מדגישים את חשיבות יצירת איזון חדש בין שירות סדיר, קבע ומילואים, כך שהצבא יהיה גם גדול מספיק במספריו וגם איכותי מספיק בהרכבו, כדי לעמוד באתגרים של מאבק ממושך בציר איראני רב-זרתי.

בניין הכוח שאנו מציעים איננו "פרויקט רכש" ואיננו רק מהלך תקציבי - זהו שינוי פרדיגמה. הוא מעגן את צה"ל מחדש כצבא הכרעה רב-זרועי, הנשען על חברה מגויסת, כלכלה יציבה וטכנולוגיה מתקדמת, אך שומר על עיקרון פשוט: תכלית הצבא היא להגן על ישראל ולנצח את מלחמותיה, לא "לנהל סיכונים". אם מדינת ישראל תאמץ את עקרונות בניין הכוח הללו ותתמיד ביישומם לאורך זמן, היא תוכל לעבור ממצב של תגובה מאוחרת לאיומים, למצב של יוזמה ושליטה, ולהבטיח את ביטחונה לדורות הבאים.

ביטחון פנים ומשילות

בשנים האחרונות, אתגר המשילות הפך מסוגיה "אכיפתית" לסוגיה ביטחונית לאומית מרכזית וקריטית: בנייה בלתי חוקית בהיקפי ענק שמאיימים לאחד בין המרחב הכפרי והעירוני הפלסטיני למרחב הכפרי בחברה הערבית והבדואית; צבירת נשק בלתי חוקי בהיקפים של עד מיליון כלי נשק, חלקם כתוצאה מהברחות בהיקף מסיבי מהגבולות וגניבות מבסיסי צה"ל; ותופעות של פרוטקשן, סחיטה, פשיעה, רצח ויצירת איזורים מחוץ לעינו הפקוחה של החוק.

בניין ביטחון הפנים של ישראל נדרש לרפורמה עמוקה, הכרוכה בשינוי תפיסתי ולא רק בשדרוג אמצעים. אנו רואים בקו השבר של המשילות מן הנגב והגליל, דרך הערים המערבות ועד מוקדי הפשיעה והטרור איום אסטרטגי על עצם חוסנה של המדינה. היעדר יכולת רציפה של המדינה להשליט חוק, להגן על האזרחים ולשמור על מונופול לגיטימי על הפעלת הכוח, הופכת את גבול החוץ וגבול הפנים לשני וקטורים מצטלבים: כל עימות חיצוני עלול להבעיר חזית פנימית, וכל כשל משילות פנימי מחליש את ההרתעה אל מול אויבי ישראל. לפיכך, בניין ביטחון הפנים איננו עניין משטרי בלבד, אלא נדבך יסוד בתפיסת הביטחון הלאומי הכוללת.

הנקודה הראשונה היא שינוי סדר העדיפויות הלאומי: ביטחון הפנים ומשילות חייבים לעבור מ"בעיה משנית" לסוגיית ליבה אסטרטגית. כפי שהוכח באירועי מאי 2021 ובהתפרצויות פנימיות נוספות, הפרת הסדר בערים המערבות, סגירת צירי תנועה מרכזיים, הצתה ופשיעה לאומנית – כל אלה אינם רק אתגר משטרי אלא מכפילי כוח של אויבינו מבחוץ. על כן, נדרשת הכרעה תפיסית: המדינה מחויבת להבטיח כי בכל נקודה בשטחה, מן הגליל ועד הנגב, במרכז ובפריפריה, האזרח מרגיש שמי ששולט במרחב הוא החוק הישראלי, ולא חמולה, כנופיה או ארגון טרור. משמעות הדבר איננה רק הצהרה משפטית על ריבונות, אלא נוכחות שיטתית של אכיפה, שירותים אזרחיים ותשתיות, המשדרים כי המדינה נוכחת, מחויבת ואינה מוותרת על אף חלק בחברה ובמרחב.

כדי להבטיח משילות, ישראל זקוקה לארגון מחדש של מערך הכוחות והסמכויות בביטחון הפנים. בהקשר זה מחויבת הגדרת סמכויות מחודשת בטיפול באתגר ביטחון הפנים בין משטרת ישראל ובין השב"כ, אבחנה זו חיונית גם במהות וגם בפרקטיקה: השב"כ הוא בראש ובראשונה ארגון מודיעין וביטחון ממלכתי, שתפקידו לאתר, לסכל ולמנוע טרור וחתרנות נגד יסודות המדינה, זאת באמצעות איסוף מודיעין, הפעלת מקורות, ניתוח איומים וסיכול מקדים, ולעיתים השתלבות נקודתית בפיקוד על אירועי טרור חריגים.

משטרת ישראל, לעומתו, היא הגוף האחראי לביטחון הפנים השוטף: אכיפת חוק, שמירת הסדר הציבורי, הגנה על חיי אדם ורכוש, טיפול בפשיעה ובאלימות, והובלת המערך המבצעי בשטח באירועי טרור, הפרות סדר ואיומים על שגרת החיים האזרחית.

השב"כ מספק למשטרה מודיעין, התרעות ותמונת מצב אסטרטגית וטקטית, ואילו המשטרה היא זו שמממשת בפועל את מבצעי השטח במרחב האזרחי; כך נוצרת חלוקת עבודה שבה השב"כ מתמקד במרחב הסמוי והמשטרה במרחב הגלוי, אך שניהם יחדיו נדרשים לשיתוף פעולה הדוק כדי לספק לאזרח רצף של ביטחון אישי ולאומי.

חלוקת סמכויות נוספת הנדרשת לחידוד היא בין צה"ל ובין משטרת ישראל: כיום מוטלות על צה"ל, על משמר הגבול ועל המשטרה משימות חופפות, היוצרות מצב בו הצבא נגרר לשיטור, המשטרה נרתעת מעימות עם מוקדי כוח אלימים, והגבולות הפרוצים מזינים פשיעה חמושה ואמלי"ח בלתי חוקי. אנו סבורים כי יש לבנות משולש ברור: צה"ל מתמקד בהגנת הגבולות ובמלחמה באויבים חיצוניים; משטרת ישראל אחראית לביטחון האזרחי ולשלטון החוק; ומעליהם מוקם משמר לאומי משמעותי, מוכוון ביטחון פנים, שיהווה זרוע יעודית לסיכול טרור פנימי, מהומות רחבות ופשיעה חמושה. משמר לאומי כזה, הכפוף למשטרה אך מאורגן במתכונת מילואית-קרבת, יאפשר לצה"ל להתרכז במשימותיו המרכזיות, ויחזק משמעותית את היכולת להגיב במהירות למוקדי התלקחות בתוך הקו הירוק ובמרחבי התפר.

לצד ארגון הכוחות, יש צורך במערכה רחבה נגד הפשיעה החמושה והעולם התחתון, לרבות בחברה הערבית ואתגר הפרוטקשן. ברבות השנים נוצרו אזורים, בנגב, בגליל, במשולש ובחלק מהערים המעורבות שבהם שלטון החוק נשחק, והשטרה נתפסת ככוח מרוחק, אקראי ולא יעיל. חלל זה התמלא בכנופיות, במשפחות פשע ובקבוצות חמושות שהפכו את האלימות, הסחיטה והאמל"ח לאיום אסטרטגי. תפיסת הביטחון מחייבת מעבר למערכה שיטתית: איסוף אינטנסיבי של נשק בלתי חוקי, סגירת נתיבי הברחות בגבולות, ענישה מחמירה על החזקת אמל"ח. המדינה חייבת להבהיר כי היא איננה באה "לנהל" מאבק מול הפשיעה, אלא לשבור את כוחה ולשקם את ארון האזרחים במוסדותיה.

בניין ביטחון הפנים מחייב גם מהפכה מודיעינית ותודעתית. כפי שהשכילו לעשות במאבק בטרור מעבר לקו הירוק, כך יש לבנות בביטחון הפנים ארכיטקטורה מודיעינית-משטרתית המזהה מבעוד מועד מגמות הקצנה, התארגנויות אלימות וחיבורי עומק בין פשיעה מאורגנת, טרור לאומני וגורמי חוץ. מרכזי שליטה מתקדמים, שימוש נרחב בכלי סייבר, בינה מלאכותית וניתוח רשתות חברתיות, חייבים להפוך לכלים סטנדרטיים במערכה נגד עבריינות אלימה וטרור פנימי, תוך איזון נכון עם שמירת זכויות אזרח. לצד זאת, נדרשת מערכה תודעתית: המסר חייב להיות ברור – מי שמחזיק נשק לא חוקי, מי שחוסם צירים או תוקף אזרחים וכוחות ביטחון, ייתקל ביד קשה ועקבית; מנגד, מי שמקבל את ריבונות המדינה ורואה עצמו חלק מהמרחב האזרחי-ישראלי, זכאי להגנה מלאה, לשיטור הוגן ולשירותים אזרחיים ברמה גבוהה.

ביטחון הפנים איננו רק פונקציה של כוחות ביטחון; הוא שיקוף של איכות השלטון והמנגנון הממשלי. אנו טוענים כי ללא רפורמה מבנית בשלטון המקומי וביחסי מרכז-פריפריה, גם המשטרה החזקה ביותר לא תוכל לבדה לייצר משילות. יש לחזק את הרשויות המקומיות, בעיקר בפריפריה ובמגזרים מוחלשים, להעניק להן כלים לניהול משברים, ולהפוך אותן לשותפה מלאה בתכנון הביטחוני-אזרחי. מרכז שלטוני שאינו רואה ברשות המקומית "קבלן ביצוע" אלא כתא קדמי של ריבונות המדינה, יוכל לבנות מנגנוני חירום משותפים, מרכזי שליטה משולבים ומשמרי קהילה הפועלים יד ביד עם כוחות הביטחון. בכך נוצר מארג הגנה רב-שכבתי: מדינה, רשות, קהילה – שבו האחריות מפוזרת, אך הסמכות והגיבוי ברורים.

מרכיב יסוד בתפיסתנו הוא החזרת האמון בין האזרח לבין מוסדות אכיפת החוק. ללא אמון, המודיעין נחלש, שיתוף הפעולה האזרחי מצטמצם, וכל פעולה של המשטרה או המשמר הלאומי נתפסת כמנוגדת לאינטרס הציבור. אנו מאמינים שבניין ביטחון הפנים חייב לכלול השקעה עמוקה בהכשרת שוטרים, בהטמעת אתיקה מקצועית, בשקיפות ובהגברת הביקורת הפנימית. לדידנו, שוטר במרחבי המשילות הרגישים חייב להיות גם לוחם וגם שליח ציבור: תקיף מול גורמי אלימות, רגיש מול אזרחים, ומודע לכך שכל אינטראקציה שלו משדרת לאזרחים האם המדינה איתם או נגדם. בנוסף, יש להרחיב את שילובם של בני ובנות חברה ערבית, דרוזית וקהילות נוספות במשטרה ובמשמר הלאומי, כדי שהאכיפה תיתפס כנגזרת של אחריות משותפת, ולא ככלי שליטה חיצוני.

לבסוף, אנו מדגישים כי בניין ביטחון הפנים הוא חלק מבניין הכוח הלאומי מול אתגרי העתיד. במציאות שבה אויבינו פועלים רב-זירתית – מהגבולות, מן המרחב הסייברי ומן הרחוב – עלינו להבטיח שבכל תרחיש של מלחמה בצפון, בדרום או במזרח, העורף האזרחי יישאר מתפקד, נשלט ומוגן. הדבר מחייב היערכות מראש לתרחישי מהומות רחבי היקף, גיוס מהיר של משמר לאומי מילואי, סגירת פערי אמל"ח בתוך המדינה, והחזרת תחושת הביטחון האישי לרחובות, לכבישים וליישובים. ביטחון הפנים, מבחינתנו, אינו "חזית נפרדת", אלא החוליה שבה נקבע אם ישראל תוכל לעמוד במבחני העתיד כחברה חזקה, ריבונית ובוסחת בעצמה. אם נדע לבנות כעת מערך משילות וביטחון פנים איתן, נבסס יסוד חיוני לביטחון הלאומי של ישראל לדורות.

עידוד העליה כמנוף תמידי לרוב יהודי מוצק לדורות

עידוד עלייה וקליטתה כהלכה אינם רק יעד ציוני-אידיאולוגי, אלא רכיב יסודי בביטחון הלאומי: רוב יהודי מוצק בארץ ישראל הוא תנאי ליציבות המדינה, ליכולת ההרתעה שלה וללכידות החברתית שלה לאורך דורות. מתוך כך

נדרש שילוב בין מדיניות ממשלתית יזומה, פעילות קהילתית-חברתית ותפיסת עומק של העלייה כחלק מתורת הביטחון, לא כנספח למשרד אחד.

ברמה הפרקטית, הצעד הראשון הוא יצירת תכנית לאומית רב-שנתית לעידוד עלייה מאזורים שבהם קיים פוטנציאל גבוה: קהילות מערב אירופה וצפון אמריקה המתמודדות עם אנטישמיות גוברת, שהופכת את איזורים אלה בהדרגה לבלתי ראויים למחיה עבור יהודים ומציבה אותם בסכנה של ממש, לצד קהילות בתפוצות שבהן יש זיקה רגשית-דתית חזקה במיוחד כלפי ישראל. המדינה צריכה להשקיע בהכשרה מראש עוד לפני העלייה: תכניות שנתיות ועבודה אקדמית-מקצועית בישראל, לימודי עברית אינטנסיביים, מסלולים שמייצרים קשר רגשי וחברתי מוקדם למוסדות ישראליים, למערכת החינוך ולצבא.

במקביל, יש לייצר מערכת תמריצים ברורה ופשוטה: מדיניות מיסוי מועדפת לעולים בשנים הראשונות, סיוע משמעותי ברכישת דירה בפריפריה הלאומית (הגליל, הנגב, בקעת הירדן, יהודה ושומרון), והכוונה תעסוקתית מותאמת למשק הישראלי. בעיקר במקצועות מחסור כמו הוראה, רפואה, הנדסה והייטק. חיוני כי במאמץ זה יוצמצמו חסמים בירוקרטיים.

קליטת העלייה כחלק מתפיסת ביטחון מחייבת גם בניית תשתית זהות: שילוב העולים במערכות החינוך, בתנועות הנוער, במסגרות קדם-צבאיות ובשירות הביטחון, כך שהם הופכים שותפים מלאים באתוס הלאומי ולא נשארים קהילה סגורה. יש להעדיף מודל של פיזור מושכל – לא גטאות עולים אלא קהילות מעורבות, תוך הקמת גרעיני התיישבות של עולים יחד עם ותיקים במוקדי עדיפות לאומית. היעד הוא שכעבור עשור, רוב העולים ובני משפחותיהם יהיו חלק אורגני מהחברה הישראלית, ייקחו חלק בשירות צבאי ומילואים, בשוק העבודה ובחיי הקהילה, וכך יחזקו גם את הרוב הדמוגרפי היהודי וגם את עומק המחויבות המעשית למדינה – שני עמודי תווך חיוניים לביטחון ישראל לדורות.

המימד הדמוגרפי: רוב יהודי מוצק וההתיישבות בכל הארץ כמכפיל כוח ביטחוני

שמירת רוב יהודי מובהק במרחב שבין הירדן לים היא תנאי יסוד ליכולתה של ישראל להישאר מדינת לאום יהודית ודמוקרטית לאורך זמן. ללא רוב כזה, מתערערת ההנחה הבסיסית של הציונות המדינית, שלפיה העם היהודי הוא הריבון במולדתו ויכול לעצב בה מוסדות, תרבות וסדרי חיים המשקפים את זהותו ההיסטורית. הדמוגרפיה איננה רק נתון סטטיסטי, אלא רכיב אסטרטגי בתפיסת הביטחון הלאומי. רוב יהודי יציב יוצר עומק פוליטי, חוסן מוסדי ולגיטימציה בינלאומית להכרעות קשות, מהפעלת כוח צבאי ועד הכרעות על גבולות, משפט ומשטר. כאשר הרוב נשחק, גוברת פגיעותה של ישראל ללחצים חיצוניים ופנימיים המבקשים לשנות את אופייה כמדינת הלאום של העם היהודי.

לכן, ישראל מחויבת לנצל באופן יזום ומתמשך הזדמנויות להעצמת העלייה מכל קהילות ישראל, בדגש על קהילות המצויות תחת איום או משבר זהות. העלייה איננה רק מענה הומניטרי או תרבותי; היא כלי אסטרטגי לעיצוב המרחב האנושי, לחיזוק היצירתיות, הכלכלה והכוח הצבאי, ולשימור הרוב היהודי בדורות הבאים. ככל שהמערכת הלאומית תדע להציע קליטה איכותית בפריפריה ובמרחבי הספר, כך תתחזק התרומה הביטחונית של מהלכי העלייה.

היבט משלים לכך הוא הפריסה ההתיישבותית באזורי האינטרס האסטרטגי. ריכוז הרוב היהודי במרחב מצומצם סביב המרכז הגיאוגרפי והכלכלי מותיר אזורי מפתח – בקעת הירדן, הנגב, הגליל, אזורי התפר – פגיעים ללחץ דמוגרפי, מדיני וביטחוני. התיישבות יהודית רציפה ונוכחת במרחבים אלו יוצרת שליטה במרחב, עומק ביטחוני, וגב מפעיל לכוחות הביטחון, ובמקביל מחזקת את הקשר הריבוני של ישראל לאדמות אלו.

הביטחוניסטים